

Božič in novo leto

Neizprosno leta minevajo in se kopijo drugo za drugim; tako je zmeraj bilo in zmeraj bo.

Sedaj je prišlo na vrsto leto 1963, da se od nas poslovi.

In kaj nam je doprineslo leto, ki nas zapušča? Poklonilo nam je vesele in čudovite stvari: naj omenimo le drzne plete okrog Zemlje, ki so trajali po več dñih ob občudovanju vsega človeštva ter prvi vesoljski krožni polet mlade sovjetske žene, kozmonautke Valentine Terezkove. Poslavljajoče se leto pa nam je žal doprineslo tudi žalostne, tragične in strašne dogodke. Med najbolj grozнимi je bilo apokaliptično uničenje Skopja, enega izmed najlepših jugoslovanskih mest, ki ga je strahovit potres porušil v nekaj minutah. Doživelj smo tudi tragično in grozovito nesrečo v Vajontu. Iz bližnjega hriba »Mente Toc« se je v trdi noči vdrl ogromen zemeljski plaz, zasul brzen umetnega jezera in potisnil jezersko vodo preko najvišjega nasipa na svetu v dolino, kar je povzročilo prežalostno opustošenje in smrt: strahovit val je zbrisal z zemeljske površine cvetoča in živahnega naselja skupno s svojim središčem Longarone. Nešteto je bilo še drugih tragedij na morju, v zraku, na zeleniških progah in v podzemeljskih rovih (v rudnikih Združenih Držav Amerike, Nemčije, Japonske in drugod).

Več uničujočih ciklonov je želo človeška življenja na Haitiju, na Kubi, na Filipinov in v Indoneziji. Bilo je veliko hudih neurij, ki so pustošila tudi po Furlanski Slaviji in v Kanalski dolini ter na tisoči prav tako žalostnih in zaskrbljujočih cestnih prometnih nezgod.

V letu 1963 je preminil tudi papež Janez XXIII; rodil se je na kmetih in postal velik Papež, pravi in velikosrni oče za vse človeštvo ne glede na različne miselnosti in rase. Nasledoval mu je Pavel VI, ki je sklical Ekumenski cerkveni zbor, kar je bila želja že njegovega predhodnika.

V letu 1963 in sicer 22. novembra je še drug nepričakovani tragičen dogodek boleče presunil in osupnil človeštvo: umor komaj 46 letnega predsednika Združenih Držav Amerike Johna Kennedyja; bil je razbojniško ubit v mestu Dallas v Texasu. Po ustavnih določilih je prevzel predsedniške posle podpredsednik Lyndon Johnson.

Druge emancipirane dežele Afrike in Azije so se v tem času osvobodile izpod trdga imperialističnega jarma. Federativna Ljudska Republika Jugoslavija je med tem nepravila nov pomemben korak naprej in se je z novo ustawo spremnila v Federativno Socialistično Republiko. Njen predsednik Josip Broz Tito je med drugim obiskal Brazilijo, Čile, Bolivijo in Mehiko in je imel tudi pomemben govor na zasedanju skupščine Združenih Narodov. V svojem govoru se je zavzel za uveljavitev načela miroljubne koekziistence med narodi, kar je pogoj za ohranitev miru v svetu. Ob tej priliki se je sestal v prijateljskem razgovoru s Predsednikom Združenih Držav Amerike Kennedyjem. V Italiji je, po odstopu Fanfanijeve vlade in med medvladljem enostrankarske demokristjanske Leonejeve vlade, sestavl novo sredinsko levicarsko vlado tajnik in poslanec demokristjanske stranke on. Aldo Moro ob aktivni soudežbi Italijanske Socialistične Stranke.

V tem letu je bil dosežen v Moskvi najvažnejši sporazum med Sovjetsko Zvezo, Združenimi Državami Amerike in Anglijo v težnji ohranitev miru v svetu. Sporazume so se, da prekinejo, razen podzemskih, vse ostale atomske nuklearne eksperimente; ta sporazum je odobrilo in podpisalo nad sto držav v svetu. Poleg tega je bil med Sovjetsko Zvezo in Združenimi Državami Amerike vzpostavljena direktna telekomunikacijska zveza, ki ima nalogo, da ob vsakem primeru takoj poveže poglavarja dveh glavnih velesil, če bi nastopila nevarnost vojne zaradi pomote.

V letu 1963 je bil dosežen precejšen napredok za ustvaritev avtonomne dežele Furlanje - Julijske Benešije s posebnim statutom, ki v 3. členu potrjuje in določa pravice »enakopravnega ravnanja napram vsem državljanom ne glede na njihovo pripadnost h katerikoli jezikovni skupini, z jamstvom očuvanja tozadevnih etničnih in jezikovnih značilnosti«.

Rimska poslanska zbornica je že potrdila zakonski osnutek za izvolitev regionalnega parlamenta in upati je, da ga bo čez kakšen mesec potrdil brez pridržkov tudi Senat. V tem primeru je predvideno, da bodo volitve avtonome dežele razpisane do konca prihodnjega aprila ali najkasneje v mesecu maju. Po izvedenih volitvah bo dežela končno zaživila v vseh svojih zakonodajnih in izvršnih organih. Ta dogodek zelo pričakujejo zlasti prebivalci Furlanske Slavije in Kanalske doline, ki so se med prvimi vztrajno in odločno borili za deželno avtonomijo. Od nenege poslovanja z zaupanjem pričakujejo potrebno skrb in pomoč za pričetek gospodarske in socialne obnove, ki jih edina more rešiti iz resnih in zaskrbljujočih razmer vseh vrst, v katerih se danes žal, nahajajo.

Takšen naj bi bil bežen pregled in obračun ob poslavljajočem se letu.

»Matajur« — zmeraj podprt in osvetljen od velike luči maternice zvestobe, na katero se je vedno naslanjal in se ob njej duševno hranil — izpoljuje z zaletom tretjo petletko svojega življenja in boja v obrambi slovensko govorečega prebivalstva iz videmške province. Obljublja tudi, da se bo v Novem letu vedno bolj izpopolnjeval v svojem tipografskem oblikovanju in v dokumentiranju. Postati hoče vsebinsko še bolj zanimiv in koristen v informativnem, ilustrativnem in vzgojnem pogledu.

Ob zaključku »Matajura« vošči veseli božične praznike in uspehov polno srečno Novo leto vsem, bližnjim in oddaljenim: bratom emigrantom, svojim bralcem, prijateljem in podpornikom, kakov tudi, če dovolite, vsem tistim, ki ga nimajo še radi in me nijo, da je nadaljevanje njegovega boja ničovo in morda anahroistično.

MORDA SE BLIŽA PRAVI TRENUTEK

Furlanska Slovenija pričakuje z nestrpnostjo od nove vlade svoj ekonomski preporod

Ekonomska depresija naših goratih krajev je zelo pereča in če se je ne bo skušalo rešiti z učinkovitim ukrepi, se bo položaj še poslabšal

5. decembra t. l. so člani nove italijanske vlade — katere predsednik je demokristjan on. Moro, podpredsednik pa socialist on. Nenni — prisegli zvestobo republike pred državnim predsednikom Segnijem na Kvirinalu.

Vemo že, da je to vlada politične koncentracije tako imenovanega levega centra, ki jo sestavljajo demokratične stranke; izvzeti so komunisti, ki so ostali poleg desničarskih reakcionarnih strank kot so liberalci, misini in monar-

Moro, Nenni, Saragat in Reale.

Kar se tiče programa, ki ga je vladni predsednik on. Moro predstavlja v Parlamentu in ki so ga parlamentarci Zbornice in Senata odobrili, manjka v njem, in je naša dolžnost, da to povdarmo, poseben povidarek našim krajem.

Slovensko govoreči ljudje v videmski pokrajini upajo, da se bo nova vlada spomnila nanje, v nasprotju s tem, kar so delale prejšnje vlade konservativnega značaja, in da bo ustregla njihovim zahtevam po gospodarski in socialni obnovi dežele in tudi po uveljavitvi nacionalnih in jezikovnih pravic, ki jim gredo po republiški Ustavi.

Na vsak način pa stavi prebivalce Furlanske Slovenije in Rezijiske doline vsa svoja upanja, kar se tiče obrambe njihovih pravic, v bodočo deželno vlado. Bodočo deželno vlado bodo verjetno izvolili prihodnjo pomlad, ker se predvideva, da bo zakon o prvih deželnih volitvih odobren v kratkem tudi v Senatu (v Poslanski zbornici so ga že odobrili klub obstrukcij liberalcev in fašistov). Ta vlada bo imela, na podlagi deželnega statuta, široko zakonodajno oblast.

Pri tem moramo podprtati — in to morajo zadnji ljudje uslušati — da je glavni problem za Furlansko Slovenijo in za Rezijsko dolino problem goratih predelov. To so tisti predeli, ki nimajo industrije, kjer ne uspevata ne kmetijstvo ne obrt in kjer se mora dobra polovica prebivalstva izseljevati, da si lahko dobi delo in da ne umre od lakote.

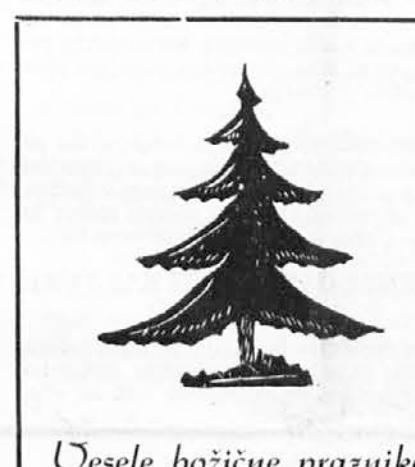
Gospodarska depresija naših goratih krajev je zelo pereča in ako se je ne bo skušalo rešiti z ostromi ukrepi, se bo položaj še poslabšal. In kar je še nevarnejše se pričenja ta gospodarska depresija poznati tudi v nižinskih predelih, ki so go-

spodarsko povezani z našimi goramimi. Na žalost so to depresijo podpirale dosedanje vlade pravker se niso hoteli zmeni na številne klice na pomoč, ki so prihajali iz dolin Nadiže in Idrije. V teh krajih vlada obup in ljudje v masi zapuščajo svoje domove.

Razen gromovitih govorov se ni v naših krajih napravilo nič. Nاسprotno, kar je dobrega obstojalo je bilo odpravljeno.

Hočete primere? Evo jih. Zaprtje cementarne v Sv. Lenartu, ki je bila edini lokalni vir zasluzka za številne delavske družine (lastniki te tovarne so celo porušili zidove tega obrata, in zaprtje tovarne SETSA v Cedadu. Na tak način se je revščina še počevala, medtem ko je drugie cvetel »gospodarski čudež« italijanskih monopolov. In prav takrat je bilo, ko smo srečali neko ženico pred vhodom cementarne, ki nam je vsa žalostna dejala: »Če bo šlo na to vižo naprej, bo uboštvo taku veliko, de se bomo žrli eden drugega.«

Nebene veljave nimajo dosedanje redke in fragmentarni intervencije vlade, ki je nekaj dajala od časa do časa, da bi le delno začasila gotove luknje. Prišel je končno čas, da se napravi organski načrt za gospodarsko obnovo (Nadaljevanje na 2. strani);

»Vesele božične praznike in srečno novo leto vošči vsem bralcem in prijateljem!«

»MATAJUR«

histi, v oposiciji novi vladi levega centra. Zdi se, da bo tudi levicarsko usmerjeni del socialistov, ki ima svoj tednik »Mondo nuovo« ostal v oposiciji.

Nova vlada je torej sestavljena iz predstavnikov Krščanske demokracije (DC), Socialistične stranke Italije (PSI), Socialdemokratske stranke (PSDI) in Republikanske stranke (PRI). V njej so tudi bivši glavni tajniki teh strank

lamentu v Rimu so izglasovali zakon o avtonomni deželi Furlanija - Julijska Krajina s posebnim statutom.

Prevelika skromnost pa bila, če bi zdaj zamolčali, da je bil ravno »Matajur« eden izmed najodločnejših borcev za deželo Furlanija - Julijska Krajina, in sicer že takrat, ko je bila še velika večina furlanskih parlamentarcev proti temu.

Druhih velikih veselih vesti in dogodkov pa se l. 1963 ni zgodilo, pač pa so bile razne male drobne stvari, ki smo jih bili mi Furlanski Slovenci deležni: marsikatero cesto so asfaltirali, v nekaterih vaseh so popravili kanalizacije in tudi nekaj vodovodov so popravili, še celo nekaj britofov so uredili. Dalje so delali nekateri »cantieri di lavori«, katerih sicer vsi vedo, koliko so vredni in koliko niso vredni, na vsak način se z njimi ni hvatali, ali pa iz tega kovati politični kapital kakor bi radi neki parlamentarci to napravili. O vseh teh stvareh smo objektivno poročali in ničesar zamolčali, pač pa jih dajali na pravo mesto, kamor spadajo, bolj v zapeček, kakor na sredino. Vse te

(Nadaljevanje na 7. strani)

Sence in sonce v letu 1963 po Furlanski Sloveniji

Stirinajst let je že preteklo, odkar pričaja »Matajur« glasilo Slovencev v videmski pokrajini, med svoje številne bralce po vseh dolinah Furlanske Slovenije in še Kanalske doline okoli Trbiža.

Skozi vseh stirinajst let ni »Matajur« niti trenutek prenehal boja za narodne, politične in socialne pravice Slovencev in tudi v letu 1963 je zmeraj kazal s prstom na rane, ki žulijo — Furlanske Slovene. Glavna rana pa je ta, da jih vodilni politiki demokrščanske stranke niso priznati, da Slovenci sploh obstojejo v Furlaniji. Druge rane so pa takšne, ki zadevajo vse kmečke in hribovske prebivalce videmške pokrajine: socialne in gospodarske obupne razmere v hribovskih vaseh.

Le malo stvari se je dogodilo v preteklem letu, s katerimi bi se dalo pobahati. Toda kot pošten in resnicoljuben list, je »Matajur« pohvalil, kar je bilo za pohvaliti in ni tega zamolčal.

Najveselevša vest v preteklem letu je bila ta, da je tisto, kar so vsi naši ljudje najprej po tistem želeli in potem na glas javno zahtevali, postala realnost. V par-

lamentu v Rimu so izglasovali zakon o avtonomni deželi Furlanija - Julijska Krajina s posebnim statutom.

Prevelika skromnost pa bila, če bi zdaj zamolčali, da je bil ravno »Matajur« eden izmed najodločnejših borcev za deželo Furlanija - Julijska Krajina, in sicer že takrat, ko je bila še velika večina furlanskih parlamentarcev proti temu.

Druhih velikih veselih vesti in dogodkov pa se l. 1963 ni zgodilo, pač pa so bile razne male drobne stvari, ki smo jih bili mi Furlanski Slovenci deležni: marsikatero cesto so asfaltirali, v nekaterih vaseh so popravili kanalizacije in tudi nekaj vodovodov so popravili, še celo nekaj britofov so uredili. Dalje so delali nekateri »cantieri di lavori«, katerih sicer vsi vedo, koliko so vredni in koliko niso vredni, na vsak način se z njimi ni hvatali, ali pa iz tega kovati politični kapital kakor bi radi neki parlamentarci to napravili. O vseh teh stvareh smo objektivno poročali in ničesar zamolčali, pač pa jih dajali na pravo mesto, kamor spadajo, bolj v zapeček, kakor na sredino. Vse te

(Nadaljevanje na 7. strani)

Umrl je Mirko Kosmina

Globoko nas je pretresla vest, ko smo zvedeli, da je sred dela in borbe za pravice Slovencev v Italiji, dne 10. decembra t. l. po kratki in hudi bolezni za vedno zatisnil oči v tržaški voliščini Mirko Kosmina, presednik komisije za Beneško Slovenijo pri Slovenski kulturno-gospodarski zvezi, ravnatelj Založništva tržaškega tiska, član predsedstva in dolgoletni sekretar SKGZ.

Njegova prezgodnja smrt ni pretresla samo okolice, v kateri je živel, temveč je zbolela tudi nas Slovence v videmski pokrajini, saj nam je bil blizu, lahko rečemo, kot dobr oče. Kot predsednik komisije pri SKGZ za naša vprašanja, mu je bila Beneška Slovenija priraščena v srcu. Poznal je natanko vse naše težave, vse skrbi in zato si je prizadeval, kjer je le mogel, da bi nam na kakršenkoli način pomagal ali da dober nasvet. Cutimo, da smo z njegovo izgubo izgubili del nas samih.

Mirko Kosmina se je rodil pred 59. leti v Gorici. Mlada leta je preživel v Dekanih, gimnaziju pa v Pazinu. Studij je nadaljeval na trgovski šoli v Trstu. Mlad se je vrnil na ladje in spoznal ves svet. Že od leta 1921 je sodeloval v naprednih mladinskih organizacijah in tako je po drugem brodom v letu 1942 zapustil morje in se posvetil borbi za osvoboditev svojega naroda. Vključil se je v OF in postal eden najvidnejših vodilnih in neustrašnih delavcev ilegalne, dokler ga koncem leta 1944 artilirali in odpeljali v koncentracijske taborišča Buchenwald.

Ko se je vrnil po os

ZADNJI ČAS BI BIL, DA SE VZAME POTREBNE UKREPE

ŽE STOLETJA REKE POPLAVLJajo IN PUSTOŠIJO VELIKE PREDELE JULIJSKIH PREDALP IN FURLANIJE

Velike poplave smo imeli ne samo v zadnjih letih (1958, 1959 in 1963), ampak tudi v bližnji in daljnji preteklosti - Gozdarski inšpektorat ni mogel ukreniti ničesar, ker nima sredstev na razpolago, da bi uredil hudournike

Glede na potrebo in nujnost, da se zaustavi silovitost pustošenja, ki jih povzročajo neurje, poplave, usadi in plazovi ter druge vremenske neprilike na teritoriju Julijskih Predalp (Beneška Slovenija), je »Koordinacijski odbor za preporod Furlanske Slovenije« pripravil poročilo, ki ga tu objavljamo v prevodu in ki je bilo poslano najvišjim vladnim, deželnim, pokrajinskim in lokalnim oblastem, kakor tudi vsem furlanskim parlamentarjem.

POROČILO KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA PREPOROD FURLANSKE SLOVENIJE

Kar v začetku povemo, da v naši deželi s tako pogostim deževjem — najbrž je to najbolj deževna pokrajina v Italiji in verjetno tudi v Evropi —, kjer so reke in hudourniki prepričeni samim sebi od njihovega izvira pa do izliva v morje, ne smemo stati mirnodušni, ne da bi kaj ukrenili za odpravo tega nevarnega stanja.

Julijske in Karnijske Predalpe so gore, ki potekajo med Sočo in Piave vzporedno z Nadiško, Tersko dolino, dolino jezera Cavazzo, Arzino, Meduna, Settima in Cimoliana; s tem v zvezi jih je slavni geograf Giovanni Marinelli tudi katalogiral in imenoval ali po imenih voda (Nadiške Predalpe, Terske Predalpe, Arzinske Predalpe) ali pa po imenih gora samih (skupina Monte Cavallo) ali po imenih večjih krajev v istih dolinah.

Meseci, v katerih pada največ dežja, so november, oktober in maj; najmanj pa dežuje v jeseni, a padavine so porazdeljene nekako enakomerno skozi celo leto, razen zime, ko je padavin najmanj.

Kronike nas spominjajo na največja deževja: 28. oktobra leta 1882 je v Rajblju padlo 240 milimetrov dežja; septembra 1920. ieta pa je v Reziji v enem samem dnevu padlo 378,3 milimetrov, v Tomecu pa 355,6 milimetrov dežja.

Malenkostni so podatki o toči, o meglji in o slani. Padanje snega pa je še bolj neenakomerno kot dež in v nekaterih letih ga tudi skoraj ni, medtem ko ga pade kako leto naravnost preveč. Zelo dosti snega je zapadlo v letih 1532 in 1533, v letih 1836 in 1888 (v teh dveh letih so zabeležili naslednje višine snega: prelaz Mauria m 19,8 in 15,4; Sappada m 15,5 in 14; Forni di Supra m 18,5 in 12,4; Sauris m 11,8 in 9,3; Forni Avoltri m 7,4 in 8,4; Ampezzo m 6,1 in 6,7; Villasantina m 5,2 in 4,0). Posledica preobilnega snega pa niso samo snežni plazovi, ampak spomladni, zaradi obilice vode, ki teče po strugah, hudournikov, pride do poplav, ker nimajo ti hudourniki ustreznih varnostnih naprav.

Treba pa je reči, da prihaja največja škoda ne od odjuge, marveč od deževja. Vzrajen in močan dež, ki spremeni velike in male reke, hudournike in potoke v ravno toliko strašnih uničevalnih instrumentov, in včasih, kadar zlatoti človeka nepriravljene, povzroča tudi smrt. Deževnica povzroča tudi, da se trgajo z gora plazovi in usadi, ki so včasih majhni včasih pa tudi ogromni.

Kar se tiče plazov moramo povedati, da so se trgali že v prazgodovinskih časih, posebno pri »Passo della Morte«, imenovan tako prav zaradi hudih nesreč, ki so jih tu povzročili plazovi. Pozneje (leta 1692), to v toliku, da navedemo kak primer, plaz ni odnesel samo vasi Borta — bilo je 152 mrtvin — ampak je celo zaušaval tok Tilmenta in ustvaril jezero, ki je potem obstajalo več kot sto let. Kar pa zadeve usade, je bil najnujsi v 19. stoletju (1851) oni v Cazzaso.

Velika nesreča se je dogodila leta 1908, katero posledice je utrpela vas Prosnid, ki leži v Gornji Nadiški dolini in sicer v komunu Tipana. Takrat je velikanski snežni plaz odnesel kar cel zaselek in kar je bilo najnujsje je povzročil smrt sedmim osebam; nekaj podobnega se je dogodilo leta 1952 tudi v Dreki na pobočju Kolovrata. Tudi takrat je bilo nekaj človeških žrtev in porušenih hiš.

Prav to zadnje neurje, ki se je z vso tegebogom zagnalo nad Furlansko Slovenijo, je prineslo na dan ta veliki in zaskrbljujoči problem, ki ne obstaja od danes, temveč od zmeraj. Neurje je zajelo iznenadno, v snu, v zgodnjih jutranjih urah 5. novembra 1963 in prepalilo vse prebivalstvo področja Julijskih Predalp; nekateri ljudje so se umaknili v višja nadstropja, na podstrešja in kakšen je iskal zavetja na gricah, kamor ni segala voda. In v tistih dramatičnih momentih je bilo malo takih, samo najpogumnejših, ki so se trudili, da bi kaj resili: morda kokoš, ovco, prašiča ali kravo. Ta prepela in obup so povzročile reke Lerada, Grivò, Rekluzana, Malina, Aborna in Arbeč, ki so strahovito narasle in prestopile bregove.

Zdi se nam umestno, da na tem mestu mimogrede prinesemo iz 20. številke »Matajurja«, glasila prebivalstva slovenskega jezika vidienske pokrajine, kroniko tistega strašnega 5. novembra 1963, medtem ko smo bili pri nas, po vsej Italiji in vsem svetu še prestrašeni od grozne apokaliptične nesreče v Vajontu, ki je na mah pogolt-

nila na tisoče človeških žrtev in neizprosno izrala cele vasi, od katerih so brie nekatere na rurlanskem teritoriju.

Besnот voda se je 5. novembra 1963 še posezno zagnala na ozemlje med Ahtnom, rojdo in Ziracrom, z epicentrom v tem zadnjem kraju, kjer so morali najbolj klicati na polno gasilce, ki so prisli na lice mesta iz vse videunske pokrajine in civilno prebivalstvo iz krajev, ki jim je prizanesla huda ura. Pa tudi v Povoletu, Nemah, Tavorjani, Sv. Lenartu in drugih krajih področja Julijskih Predalp so utrlezi zarađi neurja neprecenljivo škodo in vsi so preživljali dramatične trenutke.

Samo zjutraj je bilo mogoče imeti pred seboj dovolj točno sliko situacije: zaostno si in brez avoma bolj obupno kot ono leta 1953, ko je neurje terjal žrtev med vojaki, ki so prav takrat taborili ob bregu Malme pri Ahtnu, in junija 1958, ki je tudi povzročila velikanska škoda.

La je prislo do tako venke nesreče, je krič tudi plaz, več tisoč kubičnih metrov zemlje, ki se je utrgal iz skoraj golega pobočja na cesto, ki vodi iz Podklapa v Podcerkev in nato v Vile in Pedrožo. Plaz ni samo zasul ceste, ampak je zaustavil tudi tok hudournika Grivo, ki je seveda takoj prestopil breg in skoraj ustvaril umetno jezero v tisti okolici, potem pa je voda vzikpela in vdrla v visoki valovih s strahovito silo v dolino.

V Furlanski Sloveniji imamo največje padavine ne samo v Italiji, temveč v celi Evropi. V gorovju Muzcev in Kanina pada letno 3709 mm dežja, v Učji 3600 mm, na Matajurju 3000 mm, medtem ko v Cedatu in drugih vaseh na ravnem komaj 1754 mm in dalje v notranjosti še manj. Zaradi tega je skoraj reden pojav, da imamo pri nas vsakih par let večjo škodo, vsakih pet let pa katastrofalne elementarne izbruse (zadnja velika povodenje je bila v noči med 21. in 22. junijem 1958). Kronike poročajo o rednih pogostih velikih povodnjih, ki od pamitve pustošijo naše kraje in nanašajo prod po rodovitnih njivah bližnje Furlanije.

Globoka žalost nas sedaj tare, ko pomislimo na to, da so oblasti večno zanemarjale nase kraje in jih boničirali ter pogozovali samo z nacionalističnimi izrazami, s likanji cest in malih vočovodov, z berškim »Cantieri di lavori teri« s tem pravljale tudi postopno unicanje s prodrom bližnje rodovitne furlanske ravnine. Beneška Slovenija in Furlanija sta nerazdružljiva skupnost. Kdor prvo zanemarja, uničuje drugo. Kdor ljudem v Beneški Sloveniji ne daje enakopravnosti na vseh področjih, kdor straši naše ljudi, kdor jih spravlja v pojaren položaj, kdor jim jemlje veselje do zivljenja na lastni zemlji in jih podi tako v tujino, ta ne uničuje le ljudi, ta uničuje tudi zemljo, najprej v hribih in nato v Furlaniji. V petih letih je Furlanija prav zaradi zapuščenosti naših gorskih krajev (ker ni doma ljudi, se tem puščajo v nemar potoki in se ne pogozduje) utrpel milijarde in milijarde skodel.

Problem ne obstaja samo od danes, kdor je vedno ljubil in se ljubi svojo zemljo, je o tem vedno premišljeval in pisal kaj je treba ukreniti. Tudi danes, kot zmedraj pozivamo, da je treba ustvariti pogoje, da lahko žive naši ljudje na domači zemlji ter da se napravijo vsa tista javna dela v začetku opustošenih vasi, da bomo preprečili popolno izpraznitve hribovskih krajev nad furlanskim nižino. Samo na ta način bomo mogli zadržati elementarne nesreče, ki se tako pogostoma dogajajo prav na našem področju.

Torej nam ne preostaja drugega, kot da pridemo do sledenih zaključkov: tudi mi smo mnjenja, da proti poplavam v hribih, ki se neprstano krušijo, moreta človek in njegova znanost malo ali nič ukreniti.

MNENJA OSOBNOSTI KULTURE IN ZNANOSTI

Kot dopolnilo in zaključek tega našega poročila se nam zdrižno, kakor tudi obzirno, da se sklicujemo tudi na one,

ki so o tem problemu svoj čas pisali, na eno znanstvenike, kot je geograf Olinto Marinelli, in globok poznavalec kulture kot je Franc Musoni rojen v Šempetu Slovenov, inž. Pietro Riva iz Vidma in znameniti furlanski pisatelj in pesnik Teobaldo Ciconi iz San Daniele del Friuli.

Kot prvega citiramo Olinta Marinellija:

«I nostri monti sono costituiti in massime parte di calcari di spessore complesso di 1000 m., ascritti alla così detta più recente dolomia principale a cui vanno aggiunte vene più antiche di dolomie cariate e di una dolomia marmosa friabile e facilmente erodibile. I corsi d'acqua incisero le profonde gole del Torre, del Cornappo e delle altre valli nelle aree eocene facilmente erodibili. Frane postglaciali sono esistite di cui rimangono tracce nelle argille e torbe, formatesi da laghi arginati appunto da codette frane. Piccoli smottamenti del suolo comuni in tutte le colline eogene pedemontane. L'insieme del territorio indicato in questa Guida delle Prealpi Giulie pur riferendosi ad aree meno individualizzate orograficamente risponde piuttosto alla designazione di Schiavonia (Slavonie), alle quali più modernamente si sostituì quella di Slavia Italiana. I corsi d'acqua della regione prealpina, sono secondo la constatazione del professore Giuseppe Feruglio nella stessa Guida delle Prealpi Giulie alimentati da una ricca ed ampia superficie imbrifera, vengono esauriti per infiltrazione della ghiaiosa pianura pedemontana, nella quale gli ampi alvei, normalmente asciutti per parecchi chilometri, dopo le piogge e gli acquazzoni montani sono caricati di enormi masse d'acqua torbida ed effimeri. Già allora, nei primi anni del secolo 1900 notavano le rare stagioni meteorologiche fortissime precipitazioni acqueose per Lusevera (2.484,3 mm.) ed ancora più alte verso Montemaggiore e Montepert». (Dalje prihodnjih)

IVAN TRINKO :

Po vaseh Nadiške doline

(iz »Guida delle Prealpi Giulie«)

Letos 23. januarja 1963 smo praznovali stoletnico rojstva Ivana Trinka. Pri tem smo razmišljali, kaj je vse zmogel in kakšne najzajedničnejše talente je imel ta največji sin Furlanske Slovenije, kakor je on poimenoval vso to slovensko dežlico na južni strani Matajurja.

Ko smo odpril te dni staro »Guida delle Prealpi Giulie«, ki jo je izdala leta 1912 v Vidmu v »Società Alpina Friulana«, smo odkrili, da je bil naš Trinko povrh vsega gori navedenega še izreden zgodovinar, ki je poznal ne le splošno italijansko zgodovino, temveč zgodovino vsake naše vasice. Bil je umetnostni zgodovinar, ki je poznal vse stile naših neštetičnih starih cerkv, ki propadajo po malomarnosti naših krasnih oblasti po naših hribih, bil je botanik, ki je poznal vse cvetje naših gora in senožet, bil je geolog, ki je do podrobnosti vedel, iz kakšnega kamenja so sestavljeni posamezni naši hribi in v kateri zgodovinski dobi zemlje so nastali ter kakšni ledeni-

ki so izbrzali naše doline. Ni je bilo znanstvene knjige, ki je ne bi prečital, če je obravnavala naše kraje. Ni je bilo vasice, skromnega naselja, niti posamezne samotne hiše, v katero ne bi stopejala njegova noge.

Zato ni čudno, da ni bil noben drug bolj poklican, da piše v »Guida delle Prealpi Giulie« o svoji »Slavia Friulana«, o Slaviji, o svojih dolinah in hribih, o očaku Matajurju, o skrivnostih Nadiške doline, o studencih v dolini in po skritih grapah, o vseh jamah, o rožah, ki rastejo po njenih travnikih in planotah, o življenu, delu in trpljenju naših ljudi.

Sama slavna družba profesorjev in znanstvenikov je sestavila »Guida delle Prealpi Giulie« 1. 1912. Prvi med njimi je bil veliki italijanski geograf Olinto Marinelli, ki je pisal o geografiji »delle Prealpi«, profesor Giuseppe Feruglio o temperaturi, takrat mladi Michele Gortani o flori zapadnih Julijskih Predalp, naš profesor Francesco Musoni o prebi-

valstvu, zlasti o Slovencih v Furlaniji, prvak furlanskih zgodovinarjev Pier Silvio Laicht o zgodovini Furlanije, Bragato G. in G.B. De Gasperi so nadrobno z vseh vidikov, zlasti turističnih, opisali vse kraje, ceste, steze, ture in poti po pokrajini »Prealpi Giulie«. Enak med enakimi med temi znanstveniki po svoji objektivni resnicljubnosti in neizčrpnejem znanju je naš Ivan Trinko opisal v »Guida delle Prealpi Giulie« 1. 1912 Špeter in dolino Nadiže z vsemi stranskimi dolinami od strani 620-685. Na 65 straneh je opisal vsako našo vasico in tudi vse večje kraje. Šel je na Matajur, Mijo, Kolovrat, Stol, obiskal vse naše občine, vse naše cerkve, povedal za vse naše »osterie« kakšne so. Našel in opisal je vse »cave« z marmo in drugim kamenjem, tako da se sedaj čudimo, da je bilo nekoč več industrije v naših krajih kakor pa sedaj. Pred nami vstaja živa podoba, kako so živeli naš predniki pred pol stoletja. Izbrali smo zaenkrat pomembnejše opise važnejših krajev in jih tu prinašamo.

Kaj torej? Treba je rešiti, kar se rešiti da. Treba je napraviti vse korake, da se bodo naši gorati kraji rešili more, ki jih tare in da bodo lahko naši rojaki ostali na domači zemlji. Nujno potrebno je regulirati hudournike in potoke, ki tvorijo stalno nevarnost za človeška življenja; nujno potrebno je obnoviti gozdove, obnoviti živino-rejo; treba je ubraniti revnega kmeta pred obdavčenjem; treba je modernizirati šole, ceste, higienično-sanitarne naprave, stanovanjske hiše; treba je pospešiti turistično dejavnost.

Samo ko se bo pričelo načrtno reševati vse te probleme, bomo lahko rekli, da smo na poti preporoča naših krajev, da bodo naši mladi ljudje ostali lahko doma, da bo lahko doma delali na kmetijah, v tovarnah, v turističnih postojankah. Takrat ne bo več brezposelnosti in tudi nič več emigracije.

Furlanska Slovenija ostaja torej budna in upa, da bo kaj pričelo migati z Morovo vlado in še bolj z bodočo deželno vlado. Naši rojaki upajo tudi, da bo njihova dežela prerojenata ne samo na gospodarskem polju, marveč tudi na etničnem in jezikovnem.

Geografska zaprtost Rezije, gorske doline sredi Zahodnih Julijskih Alp. Je ohranila med tamošnjimi Slovenci do današnjega dne najbolj arhaično ljudsko glasbo na slovensko govorečem ozemlju in v Evropi sploh. Na sliki vidimo folklorno skupino »France Marolt« iz Ljubljane pri izvajanju rezijanskega plesa.

GLAS EMIGRANTA

Emigranti umrli leta 1963

Na žalost je tudi tekoče leto 1963 napravilo med italijanskimi emigranti veliko število žrtev. Poudariti moramo tu v prvi vrsti veliko število zaradi nesreč v rudniku umrlih; teh je bilo namreč 23.

Zadnji dve žrtevi sta bili: ena v rudniku Winterslag, kjer je umrl 37-letni Felice Valeri, oče šestih otrok; druga žrtev pa je 45-letni Luigi Pedersoli, ki ga je zasul plaz v nekem rovu zloglasnega rudnika Petit-Try.

Ob teh številnih nesrečah moramo na žalost ugotoviti, da niso te povzročene od slučaja, ampak od neznosnega ritma, ki so ga lastrniki rudnikov vpeljali v to delo. Ljudje so zelo izkoriscani, da si nimajo niti časa urediti varnostnih naprav.

NA OBČINSKEM SVETU V TIPANI

Demokrščanska večina glasovala proti levemu centru

Pred nedavnim se je sestal v Tipani komunski konsil, kateremu je predsedoval župan Vittorio Noacco, da so razpravljali o proračunu za leto 1964 in o drugih važnih argumentih.

Proračun, katerega je obrazložil podžupan Fortunato Temazino, in ki znaša skupno z dohodki in izdatki 48.663.484 lir, je bil od večne odobren.

V proračunu so bili vključeni tudi poviški plač komunskemu uradništvu in javna dela: ojačanje vodovodne mreže, pokritje potoka Gorgons, ki teče preko placa v Tipani ter oprema zdravniških ambulatorijev v Prosnidu, Platiščih in Viskersi.

Med drugim je bila sprejeta nova tarifa za direktni trošarski davek (imposte di consumo) za prihodnje leto. Sklenili so vzeti tudi 2.493.452 lir posojila, da bodo mogli kriti dolg lanskega proračuna, ki so ga napravili, čeravno so povišali za 50% trošarski davek.

Zasedanje komunskega konsilja pa je postalce še prav posebno zanimivo, ko je konsilir Tedoldi pred-

stavil sledečo resolucijo:

"Upoštevajoč sestavo nove vlade levega centra, ki jo sestavljajo socialdemokrati in republikanci, krščanski demokrati in socialisti, je prišel komunski svet Tipane do sklepa, da bi se razširila demokratična baza v komunskem svetu, da bi se zenačili s splošno ekonomsko in socialno politiko države, ki jo izraža nova vlada in da bi se vsled tega razpustil sedanji komunski ožji odbor in da bi se takoj sestavljal nov, v katerem naj bi bili vključeni tudi konsilirji socialistične manjšine, manjšine, ki med drugim branji in ščiti jezikovne pravice in tradicije prebivalstva našega komuna".

Toda to umestno resolucijo so zavrnili; ne znamo si tolmačiti političnega nerazumevanja demokrščanske večine, ki edklanja tisto zaželeno sodelovanje, ki je bilo končno sprejeti na državni ravni. Ako vse to dobro analiziramo, moramo smatrati, da se je večina s tem početjem edprto in odločno postavila proti politiki nove vlade levega centra.

lounih dni. Stroški za tisto djelo z materialom vred, katjerega bo kupu komun, bojo znašali 1 milijon 300.000 lir.

Našli so neeksplodirano bombo

V Gorenji Mjersi so po hudem neurju, ki je kar odnašalo zemjo in kamenje, ušafal neeksplodirano bombo, ki pravijo, da muora bit še od zadnje uojske. Kakšna velika nesreča bi se mogla pargodit, če bi paršla v roke otrokom. Bombo so odstranili karabinerji iz Sv. Lenart.

Nova sekretarka srednje šole

Za sekretarko srednje šole v Sv. Lenartu, ki so jo odprli ljetos, je bla imenovana gdč. Laura Petruša iz Prapotnega. Za tisto mestno je bil razpisani konkors, konkurentov je bilo pet.

Zleta poroka

Boj malo je zakoncev, de oba zdrava parčakata visoko starost in de praznjujeta zlato poroko. Prejšnji tjedan so jo praznovali starši našega sindika 83 ljetni Peter Skavnik in 79 ljetna Ana Mosolo. Vaščani in parjatelji jima želijo še dosti zdravih in veselih ljet skupnega življenja.

KRAVAR. Anton Predan iz naše vasi je muor ušel v špital. Padu je iz terase in se močno udaru v glavo. Če ne nastopijo komplikacije, bo ozdravu v treh tjednih.

ŠKRUTOVO. Motor je povožu v naši vasi 18 ljetno Pio Karlič iz Sv. Lenarta. Dobila je lahke poškodbe, ozdravljeva v dveh tjednih.

Obmejni prehodi zaprti

S prvim decembrom so zaprljali obmejne prehode druge kategorije na Mostu Klinac v Idrijski dolini in v Robedviščih v Zgornji Nadiški dolini. Odprli jih bojo spet 1. marca, kar se bojo začela djela na pujoju.

Iz Nadiške doline

Mali obmejni promet novembra

Mali obmejni promet med našimi kraji in sosednjo Tolminsko je bil novembra mjesca zelo velik, če glich je bluo umjesosti dosti deževnih dni, de učasih ni kazalo človeku, da bi šu iz hiše. Tje in nazaj je šlo iz obeh kraju konfina kar 21.909 ljudi. Samo skuož Štupo je bluo 15.473 prehodou. Skuož Učjo je šlo 527 ljudi, skuož Most na Nadiži (Platišče) 921, skuož Rebedvišče 2533, skuož Polavo pri Čeplatiščih 664, skuož Solarje pri Dreki 786, skuož Most Klinac, ki so ga zaprli 1. decembra, 621, skuož Mišček 362, skuož blok v Skalah, katjerega se morejo posluževat samo kmetje, ki imajo na tjem ali drugem kraju svet za obdobjevat, pa je bluo le 22 prehodov.

Podbonesec

Umru je Avgustin Dorbolò

Ves podboneski komun je zlo pretresla noticija, da je umru Avgustin Dorbolò iz Landarja. Ranki je bil zlo poznan po vsej Nadiški dolini, zaki je bil po tej zadnji uojski parvi sindik v Podbonescu. Kakuo je bil parlubljen med ljudmi je pokazu njegov pogreb, katjerega so se udeležil poleg sindika in številnih komunskega konsilirjev nešteti parjatelji in vsi vaščani.

Nova šuola v Arbeču

Suoški otroci iz Arbeča so za nimar pustil stare suoške lokale, ki so bli zarjes slabii, in so se zadnjega novembra uselil v novo šuolo, ki je bila glich takrat dokončana. Gradnja tiste šuole je koštala 11 milijonov lir.

Sv. Peter Slovenov

Sklepi davčnega konzorcija

Parve dni tega mjesca so se na sedežu špeterskega komuna sestali člani davčnega konzorcija, ki ga sestavljajo komuni Špeter, Podbonesec in Sovodnje, da so dali v apalt izterjevanje davkov in zakladnico za dobo deset let, to je od leta 1964 pa do 1973. Zaklad-

niško službo je vzela v apalt »Banca Popolare Cooperativa« v Čedadu, za davčno pa je bil potrjen sedanji ežator Bepi Gujon.

Med zasedanjem so potrdili apalt za pobiranje trošarskega davka (imposte di consumo) za štiri leta podjetju Sirci iz Vidma. Nazadnje so pa še sklenili, da bo treba revisionirat plače konzorcijalnih sanitarnih uslužbencev: plača zdravnika, veterinarja in babice.

Umrl je Bepi Gujon

Dne 10. decembra je na naglo umru v starosti 62 ljet Bepi Gujon iz Špjetra, a je dosti ljet stanoval v Čedadu. Ranki je bio zlo pozan po vsej Nadiški dolini, zaki je bio v službi na davčnem uradu v Špjetru.

POROKE. Tale mjesac sta se poročila dva para v Špjetru: impjegat Aldo Speccogna z maestro Marijo D'Orazio iz Čedada in učiteljica Silvia Raccaro z učiteljem Domenico Pittioni iz Čedada.

Sv. Lenart

Iz komunskega konsilja

Na zadnjem komunskega konsilju so odobril proračun za ljetu 1964, ki je deficitaren in bojo muorli za uravnavosvet bilanco posojilo. V prihodnjem ljetu se predvideva več izdatkov, zaki so povišali plače personalu, ki je v službi na komunu, zavoj visokih bolniških stroškov, stroškov za o-nemogle v asistencialnih inštitutih in zavoj ustanovitev parvega razreda srednje šole, ki so ga odprli parvega oktobra tega ljeta. Na seji so še sklenili, de bojo poslali v »Casa di Ricovero« v Videm 83 ljetnega Jožeta Terlikerja iz Škrtovega in 67 ljetno Tereizijo Ošnjak. Imenoval so tud predstavnika komuna v skupščino (assemblea) konzorcija za delovanje srednje šole v Sv. Lenartu.

Nov kantir djela

V kratkem bojo odprli nov kantir djela, ki bo postrojil cesto od Utane do Jagnjeda in ono od Hlaste do Hrubje in Jesičevja. Na djele bojo uzel 15 djeleču za 76 dje-

lja za rečni nasip vzdolž hudo-urnika Kirò, ki teče po teritoriju vasi Preštinta, Tavorjane in Tojana. Stroški, ki jih bo krila država (ministrstvo za javna dela ter ministrstvo za kmetijstvo), bojo znašali za tisto djelo 27 milijonov lir. Tisto djelo bi muorlo biti na-reto že zdavnaj, zaki samo na tiso vižo bi se moglo ustav presto-panje bregov vode Kirò, ki djela ob vsakem večjem nalivu že takuo ubogim ljudem velikansko škodo.

KAMNOSEKI V KOOPERATI-VI. Številni kamnoseki tavorjanskega komuna so se pretekli tje-dan sestali in stopil v kooperativo, de bojo na to vižo mogli buojs bra-nit svoje interese.

Gradnja ambulatorija

V kratkem bojo imel tudi v Fojdi moderen ambulatorij. Sindik je že dal prožete za gradnjo arhitektu Cossuttiju iz Vidma za začetna djela, ki bojo koštala 1.670.000 lir. Celotna gradnja pa bo koštala o-koli 8 milijonov lir.

Na komunu študirajo tud, de bi bluo potrebitno povečat sedanje suoške lokale, zaki upajo, de bojo že drugo ljetu imel parvo sekcijo srednje šole.

POROKA. Poročila sta se šivilja Fulvia Gandini in sadjar Cezar De Luca, obo doma iz Fojde. Novopo-ročencema želijo parjatelji dosti sreče na skupni življenjski poti.

Sistemacija potoka Kirò

»Ente Friulano dell'Economia Montana« v Vidmu je dal v apalt

lounih dni. Stroški za tisto djelo z materialom vred, katjerega bo kupu komun, bojo znašali 1 milijon 300.000 lir.

Našli so neeksplodirano bombo

V Gorenji Mjersi so po hudem neurju, ki je kar odnašalo zemjo in kamenje, ušafal neeksplodirano bombo, ki pravijo, da muora bit še od zadnje uojske. Kakšna velika nesreča bi se mogla pargodit, če bi paršla v roke otrokom. Bombo so odstranili karabinerji iz Sv. Lenart.

Nova sekretarka srednje šole

Za sekretarko srednje šole v Sv. Lenartu, ki so jo odprli ljetos, je bla imenovana gdč. Laura Petruša iz Prapotnega. Za tisto mestno je bil razpisani konkors, konkurentov je bilo pet.

Zleta poroka

Boj malo je zakoncev, de oba zdrava parčakata visoko starost in de praznjujeta zlato poroko. Prejšnji tjedan so jo praznovali starši našega sindika 83 ljetni Peter Skavnik in 79 ljetna Ana Mosolo. Vaščani in parjatelji jima želijo še dosti zdravih in veselih ljet skupnega življenja.

KRAVAR. Anton Predan iz naše vasi je muor ušel v špital. Padu je iz terase in se močno udaru v glavo. Če ne nastopijo komplikacije, bo ozdravu v treh tjednih.

ŠKRUTOVO. Motor je povožu v naši vasi 18 ljetno Pio Karlič iz Sv. Lenarta. Dobila je lahke poškodbe, ozdravljeva v dveh tjednih.

Obmejni prehodi zaprti

S prvim decembrom so zaprljali obmejne prehode druge kategorije na Mostu Klinac v Idrijski dolini in v Robedviščih v Zgornji Nadiški dolini. Odprli jih bojo spet 1. marca, kar se bojo začela djela na pujoju.

F o j d a

Iz komunskega konsilja

Na zadnjem zasedanju komunskega konsilja so med drugim sklenili, de ne sme biti v komunu več kot šest avtomobilov za »noleggio«. Potle so sprejeli sklep, de bojo kupil več kosov zemlje, de bojo mogli sistemirat in asfaltirat nekatjere komunske ceste. Sklenili so tudi, de bojo uzel par »Cassa Depositi e Prestiti« v Rimu 2 milijona lir posojila, de bojo mogli postrojiti šuolo v Campeju.

Na seji so potle še na dougo diskutirali o potrebi, de bi zaprosili Štolski proveditorat v Vidmu za ustanovitev srednje šole v Fojdi. S tem predlogom so se strinjali vsi prisotni komunske konsilirji.

Gradnja ambulatorija

V kratkem bojo imel tudi v Fojdi moderen ambulatorij. Sindik je že dal prožete za gradnjo arhitektu Cossuttiju iz Vidma za začetna djela, ki bojo koštala 1.670.000 lir. Celotna gradnja pa bo koštala o-koli 8 milijonov lir.

Na komunu študirajo tud, de bi bluo potrebitno povečat sedanje suoške lokale, zaki upajo, de bojo že drugo ljetu imel parvo sekcijo srednje šole.

POROKA. Poročila sta se šivilja Fulvia Gandini in sadjar Cezar De Luca, obo doma iz Fojde. Novopo-ročencema želijo parjatelji dosti sreče na skupni življenjski poti.

Sistemacija potoka Kirò

»Ente Friulano dell'Economia Montana« v Vidmu je dal v apalt

Iz Rezjanske doline

Se o ugotavljanju prehrane Rezjanov

Posebna komisija, ki je bila poslana iz Rima od »Centro Studi« v dolino Rezije, da ugotovi kako se hrani Rezijani, se sedaj mudi v Osojanih, kjer bo obiskala 40 družin. V Ravencu in Stolbici je komisija obiskala približno 70 družin, ki so jih slučajno izbrali. Pretekli teden so se pridružili tej komisiji tudi prof. Cresta od EURATOM, ki je prišel iz Pariza, prof. Sabato Visco, direktor državnega inštituta za prehrano in docent univerze v Rimu ter profesor Mancini in Galleotti. Obiskali so v Stolbici več hiš in se na lastne oči prepričali kako živi povprečna rezijanska družina.

Premjani učenci na profesionalni šoli v Ravencu

Na profesionalni šoli v Ravencu so premiali najbolj zaslužne učenice, ki so se v šolskem letu 1962/63 najbolj potrudili in dobili največ točk. Pridni učenci so tile: Felice Pislor, Anton Moznich, Giovanni Micelli in Oreste Moznich. Ceremoniji so prisostvovali poleg šolarjev tudi zastopniki provincialnega urada za delo ter šolski predstavniki.

AHTEN

Zmrznil je v Genovi

Te dni je paršla na komun noticija, da je umru v Voltri pri Genovi zavoj mraza 59 ljetni Cenčič Alojz iz Ahtna. Ranki, ki je stanoval več ljet v Ahtnu, je bil brez djela in zatuš je živu od bogajme, ki so mu ga dajali dobrí ljudi. Zadnje cajte je bil tud zlo bolan in je glich te dni paršu iz špitala. Ušafali so ga zmrznenega pod njekšnimi štengami.

ČE SE BODO OBLASTI ZGANILE

SOVODENJSKI KOMUN SE MORA RAZVITI ČE HOČE OSTATI PRI ŽIVLJENJU IN KORAKATI S ČASOM NAPREJ

**Obnoviti živinorejski in gozdnati patrimonij - Zgraditi zadružne hleva - Izpopolniti avtobusne zveze
Odprieti obmejni prehod prve kategorije v Polavi pri Čeplatiščih - Pospešiti turizem in gostinstvo**

SOVODNJE, decembra. Hoditi po strmih cestah sovodenjskega komuna v tem času, ko vsi ljudje radi tiče doma pri ognjišču, da se izognejo sezonskim občenjem, je zares tvegano, kajti sneg, mrzel veter ali led otežkočajo včasih vsak korak.

Tudi nam, čeprav smo domači v teh krajih, je bilo težko iti iz ene vasi v drugo, kamor smo se podali, ne samo, da bi želeli vsem našim prijateljem in znancem vesel Božič in srečno Novo leto, ampak predvsem, da bi pregledali to in ono: kaj se je v komunu te zadnje čase napravilo in kaj bi se še moralno napraviti.

Prvo, kar smo zaznali v vsakem gorskem zaselku — in enako velja tudi za Sovodnje, ki ležijo na dnu doline in so iz turističnega vidika zelo privlačna vas — je bila ugotovitev, da je v zadnjih časih močno padlo število prebivalstva. Vedno manj ljudi je doma in še manj jih bo, če se ne bo zaustavila emigracija z ustrezanimi sredstvi, to se pravi, da bi se ustvarili takšni pogoj, da bi mogli ljudje živeti na domačih tleh.

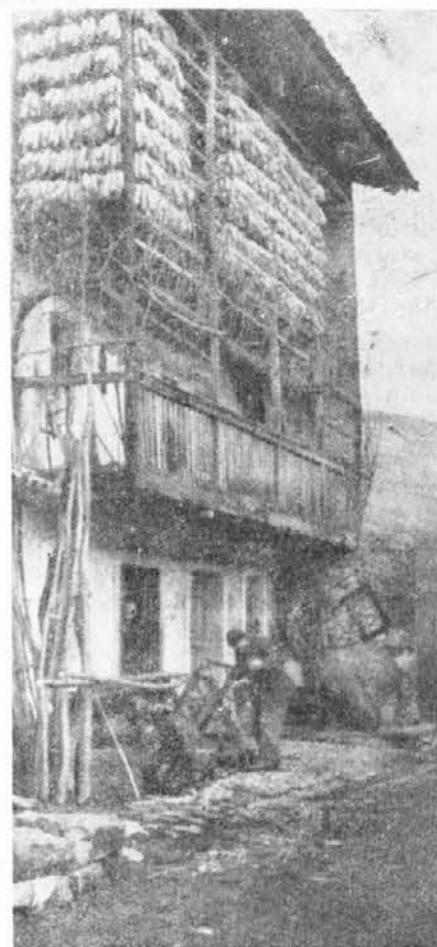
Iz statistik smo ugotovili, da na žalost emigracija kar naprej odnasa iz vseh vasi komuna vse delamožne ljudi: mlade fante in dekleta, žene in može in nešteto celih družin.

Evo nekaj podatkov, ki se tičejo števila prebivalstva sovodenjskega komuna iz leta 1921: v Sovodnjah, kjer je sedež komuna, je bilo takrat 432 prisotnih ljudi (danes jih je komaj 279), v Mašerah 571 (268), v Čeplatiščih 349 (201), v Matajurju 553 (222). Že samo te številke so dovolj zgovorna priča, ki potrjuje, da je tukaj res zaskrbljena situacija.

Povejmo kar v začetku, da je Trčmun, rojstna vas našega velikega pesnika in pisatelja Ivana Trinca, morebiti ena najbolj zapuščenih vasi komuna. Leži 705 m visoko in poleg Mašer in Duš ni povezan z avtobusno linijo, ki iz Čeplatišč vozi v Cedad. Ceste so tu spolzke in zelo slabo vzdrževane in dostikrat neprevozne, ker se radi tragajo plazovi, posebno ob hudih naličih in na pomlad ko odleže sneg. Na eni teh cest smo srečali ženo — morala je biti še mlada, a iz njene upadlega obraza in krive postave se je odražala predčasna starost, nastala zaradi trdega dela, bede in pomanjkanja — ki je nesla na hrbtnu poln koš kostanja. Hodila je počasi in z vidnim naporom.

— Kam pa s takšnim tovorom na hrbtu? — smo jo vprašali.

— Dou u Čeplatišče hrem. Muoram iti. Tam naložim žakej kostanja na korjero, de ga bom potle prodala v Cedadu, zaki muoram kupit no marc živila za zimo. Ljetos še s kostanjem nje bluo nič, slabuō, slabuō je... še nekaj ljet an bo konč tud s tjem pardjelkom. Posjekli smo že več ku pū kostanju, zaki su bouni imajo »kankar« an ni zanj nobedne rešitve. —

Motiv iz Sovodenjske doline

— Ali nimate ničesar drugega za prodajo? —

— Nič, nič, zaki drugi pardjelki, kot krompir an fižou, niso zadostni za pouljeta. Mi smo imel samo kostanj, sadā je pa še tistega usako ljeto nimar manj an tud plačujejo ga takuo malo, de se ga man kuaž ne splača pobjerat. —

Obiskali smo še nekaj družin, ki posedujejo kako glavo goveje živine ali prašiča, a vse to je tako malo, če računamo koliko potrebuje družina za dostojno življenje.

V Ložcu, ki leži ob cesti, ki vodi iz Jeronič v Matajur, smo se raz-

govarjali še z drugimi ženami in starejšimi ljudmi. Iz vseh obrazov se je brala malinkonija in vsi so nam pripovedovali enake težave in skrbi, oziroma probleme, o katerih je na šlist vseskozi pisal in jih prikazoval z vso svojo odločnostjo in resnostjo kompetentnim oblastem. Problemi, ki jih ima Ložac, so približno problemi vseh vasi komuna.

Ustavili smo se tudi v Matajurju, ki ni samo najvišje ležeča vas sovodenjskega komuna, temveč najvišja v vsej Furlanski Sloveniji. Tu je tudi župnija, pod katero okrilje spadajo še vasi Strmica, Brdca, Franci, Ložac ter Gorenje in Dolenje Pičnje. Njen župnik je don Pasquale Gujon, ki z očetovsko prizadevnostjo že dvajset let skrbi za vernike.

Brez pomicanja moramo imenovati vas Matajur »biser Nadiške doline«, saj se od tu vidijo ne samo čudovite okoliške doline, ampak vsa furlanska ravnina tja do Gradeža in Marana Lagunare ob Jadranskem morju. Vas, ki je nad vse privlačna, ima tudi planinsko kočo in jo obdajajo košte smreke, ki bi morale biti za vse turiste prava atrakcija. A to, kar najbolj pada turistu v oči, ki pride v Matajur, je velikanski spomenik, ki predstavlja Kristusa in stoji sredi vasi pred cerkvijo. Ta spomenik, ki tehta več ton, je bil kupljen še pred prvo svetovno vojno v Mortegliani pri Vidmu, ki je stal na trgu tega furlanskega centra. Takrat v Matajurju ni vodila cesta in zato so ga znesli Matjurčani v kosih na hrbtnu iz Sovodenja na kraj, kjer stoji še danes.

Ko smo si ogledali še nekatere druge vasi, smo prišli do zaključka, da je sovodenjska dolina še vedno preveč izolirana in da bi izšlo njen prebivalstvo iz tega težkega stanja, bi bilo potreba vzeti radikalne in takojšnje ukrepe:

1) V prvi vrsti bi se moralno

KRATKE DOMAČE NOVICE

NEME

Prekop posmrtnih ostankov iz starega na novi britof

V kratkem bojo nareta zadnja djela parvega lota djel na britofu. To noticijo dajemo zavoj tega, de bojo mogli netikeri dati prekopat posmartne ostanke suožih dragih anu jih prenesti na novi britof, zaki bojo nardili tam, kjer je sedanj britof, ljev park anu tam bo stau na sredi še moment padlim.

Prekopavali bojo od otuberja mjesca tjega ljeta. Za grobove prila drugega ljeta. Za grobove po so ložili tele preježihe: par tleh 75.000 lir, u sredi 95.000 lir, na uáruhu pa 85.000 lir. Use druge informacije daje sekretarija na komunu.

Da bo več divjačine

Pred nedavnim se je sestal v Spetu glavni odbor lovske rezerve, katerega predsednik je Elio Koren. Diskutirali so o lovu v letošnjem letu in prišli do zaključka, da je bil kar dober. V dveh mesecih so ustrelili 90 divjih zajev, okoli 200 fazanov, 36 jerebic (pernici) in 4 srnjake.

Ob tej priliki so sklenili, da bodo na pomlad spustili v hoste za 1 milijon lir mlade divjačine, da se bo zaredila. Govorili so tudi o problemu divjih prašičev, ki delajo škodo na poljih. Sklenili so, da bo-

do organizirali skupne love ob nedeljah na to škodljivo divjad, koto delajo že nekateri lovci iz Ažle in Dolenjega Brnasa.

Potenciranje vodovoda v Sedilah

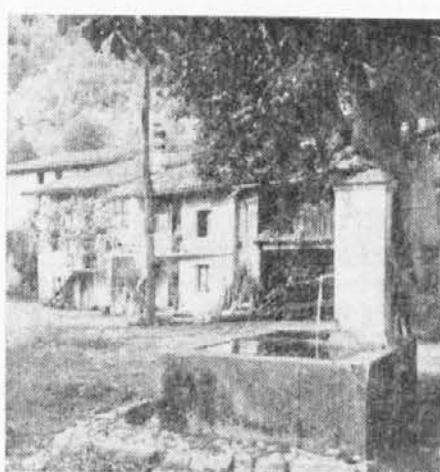
Ministrstvo za javna dela (Misterio Lavori Pubblici) je javilo čentskemu komunu, de bo dalo 29 milijonov lir statalnega kontributa za potencirat vodovodno mrežo v Sedilah. De bojo imjeli v Sedilah več vode to je ura, zaki u gorkih poljetnih mjeseci so tarpljeli pomanjkanje vode ljudje, živina anu vartovi. Ljudje šperajo, de bojo z djelom začeli na valem, to se pravi soboto, ko to ne bo več zmarzovalo.

NA KRATKO POVEDANO

Spet bodo odprli mlekarno

Glih te dni smo zvajali, de bojo mlekarno v Mažerolah, ki je bla dougo caja zaprta, v kratkem spet odprli. Po pregledu sira so povjedali, de rišpondá vsem higijenskim in profilaksnim predpisom.

POROKA. Poročila se je naša vaščanka Fiorella Bertolla s kabinjerjem Firminom Medvesom iz Tavorjan. Prijatelji jima želijo dosti sreče u skupnem živenu.

Pri vodnjaku

goličav, da bi se preprečili plazovi, ki so tako pogosti in ki spravljajo prebivalstvo v neprestane skrbi in strah.

4) Popolnoma obnoviti živinorejski patrimonij in zgraditi zadružne hleva v vsaki vasi, kot jih imajo v Karniji in drugje.

5) Popraviti vse obstoječe ceste in zgraditi še nove, da bodo med seboj povezane vse vasi.

6) Odprieti v Sovodnjah strokovno šolo.

7) Zgraditi v dolini kakšen industrijski obrat, kjer bi se mogoča zaposliti lokalna delovna sila.

In končno naj nazadnje pove mo še to, da si aktualna administracija komuna Sovodnje, kateri načeljuje župan Anton Vogrič, prizadeva na vse načine, čeprav ima na razpolago neznavna sredstva, da bi se izboljšalo splošno ekonomsko stanje. Sedanja administracija je poskrbela, če že ne za drugo, vsaj za asfaltiranje ceste Sovodnje - Matajur in Sovodnje - Čeplatišče in si tudi odločno prizadeva, da bi bile uresničene vse potrebe, ki jih imajo vasi in zaselki sovodenjskega komuna.

Jos.

DALLA VAL CORNAPPO

TAIPANA

Contro il centro sinistra la maggioranza consigliare

ordine del giorno

Il Consiglio Comunale di Taipana, in considerazione della costituzione del nuovo Governo di centro sinistra formato da democristiani, socialisti, socialdemocratici e repubblicani,

decide

al fine di allargare l'area democratica nel Consiglio Comunale, di unirsi alla politica generale, economica e sociale, del Paese espressa dal nuovo Governo, e in conseguenza di sciogliere l'attuale Giunta Comunale e di procedere immediatamente alla costituzione di una nuova Giunta della quale debbono far parte anche i Consiglieri della minoranza socialista, minoranza che, tra l'altro tutela e difende i diritti linguistici e tradizionali della popolazione del nostro Comune.

Ebbene, tale opportuno ordine del giorno venne respinto; e noi non possiamo fare a meno di rilevare l'incomprendizione politica della maggioranza che rifiuta quella collaborazione desiderata e ormai accettata sul piano nazionale; e, in ultima analisi, dobbiamo ritenerne che con tale suo atto la maggioranza si è apertamente e decisamente posta contro la politica del nuovo Governo.

PLATISCHIS, già Comune, e ora frazione di Taipana, è adagiato solenne e tranquillo in una meravigliosa conca piena di attrattive e ricca di aria fresca e saluberrima che scende dai maestosi monti che gli fan corona. Il panorama generale è magnifico e dà sempre, quando il sole inonda ogni cosa, un senso di sollievo e di vita felice anche ai più avviliti e malinconici. La vita, però, della sua laboriosa, tenace e leale popolazione è, purtroppo, quanto mai dura e difficile.

Obetajo se dobiti časi ljudem pod Matajurjem in Kaninom

Mi nismo neka « stremna » ali « strolic », ki prerokuje bodočnost tjavendan, temveč kar povemo, sklepamo po globokem pretesanju domače in svetovne situacije. Le poglejte nazaj, ali smo se kdaj na splošno zmotili v naših napovedovanjih, v tem kako bo tekla pot našim ljudem v prihodnem času?

Minuli so časi, ko so se naši ljudje doma ali pa v emigraciji morali batiti, kaj jim bo prinesla prihodnost: ali slabo letino ali brezposelnost ali pustolovsko politiko, ki vodi na fronto.

Prvič razpolagamo mi furlanski Slovenci z velikim kapitalom, ki ga zelo cenijo v Evropi. Imamo svojo delovno silo, ki jo moramo dobro izrabiti. V rudniku nam ni treba več hoditi. Zdaj se nam čim bolj odpirajo vrata tovarn in sploh industrijskih objektov in nam ni treba delati samo na odprtem.

Naša upanja v preteklosti so zahteve v bodočnosti

Klub devetnajstih povojnim letom demokratičnega trobentanja ni prišla v naše vasi niti ena sama demokratična lastovka, da bi oznanjala prihod demokratičnih pravic tudi nam zapostavljenim furlanskim Slovencem. V 19 letih se je nabralo precej naših upravičenih zahtev, ker so nas do sedaj vsako leto odpravljali samo z obljubami.

NAROČNIKOM

Naročniki bodo v teh dneh prejeli pismo s polžnico, s katero bodo lahko poravnali naročnino za tekoče oziroma lanské leto. Tisti, ki so naročnino že poravnali, naj ne upeštevajo pisma in položnice; zaradi preobilnega dela nam ni bilo mogoče ločiti iz seznama one, ki so že poravnali naročnino in zato smo položnico in pismo poslali vsem brez izjeme.

Torej je jasno, da je poziv namenjen samo tistim, ki do danes niso še ničesar nakazali.

Bližamo se realnemu cilju, da bomo tudi doma v Italiji dobili delo v industriji. Ne bo pa prišlo tako kmalu do tega, da bi ustvarili industrijske « zone » v bližini naših krajev, ker je naše sedanje politično vodstvo bolj mrtvo in pasivno od drugih hribovskih krajev Furlanije.

Doma v naših krajih ni mogoče še nekaj let pričakovati, da bi razni načrti o kmetijstvu, o hribih in o « zone depresso » pripeljali do znatnih izboljšav.

V prihodnjem letu se bo formirala samostojna dežela Furlanija - Julijska krajina, ki bo kmalu, vsaj upamo, prinesla našemu predku in smo lahko veseli, da smo se vsi skupaj zanj borili.

Zdaj pa so vsi znaki tukaj, da bomo laže zmagovali tudi na drugih področjih doma, ker ne živimo samo od kruha, ampak tudi od mnogih drugih stvari, ki so

lepe, če jih doživljamo vsi skupaj v lepi naši domači skupnosti.

Tudi pod Matajurjem in Kaninom ter Ivancem bo v novih spremenjenih razmerah v svetu začelo boljše življenje. A mi sami moramo biti vsi zraven in reči ja, tako hočemo. Dosti je bilo upognjenih hrbotov.

Anton Birtič:

MLADA LETA

(v Benečji poleti 1963.)

Tam za vasico še slavček prepeva rože na oknu nič več ne cveto; zibeljka tvoja je v kambrici sama lastovke žalostne šle za goro. Klopca na vrtu še čaka na tebe, kjer sem te božal otroško dekle; danes ostali so samo spomini težko je žalostno moje srce. Mlada leta bila ste kakor maj, nikdar vas nini nazaj. Pridi draga še kdaj v našo vas, čeprav boš sivih las. Dvajset pomladni življenja je mo, največja sreča bila si srca; tiste jeseni, ko šla sva v dolino, lunca ljubila je mlada oba. Pota so dolga, ne morem do tebe, morje široko med nama stoji, misel pa noče, ne more umreti. moje srce vedno zate gori. Mati kliče, se joče za teboj! koi hodiš otrok moj! pridi draga še kdaj v našo vas, čeprav boš sivih las!

Pred vsakim potovanjem se obrnite na turistično podjetje KOMPAS v Ljubljani!

ANSAMBEL ANTONA BIRTIČA

Beneški fantje

želi veselje praznike in srečno Novo leto 1964 vsem prijateljem in znancem doma in po svetu.

ANSAMBEL ANTONA BIRTIČA "BENEŠKI FANTJE"

NA SEVEROVZHODU SLOVENIJE

V zadnjem času je ansambel našega popularnega glasbenika, domačina Antona Birtiča iz Mečane v Nadiški dolini, imel zelo veliko javnih koncertov celo v najbolj oddaljenih krajih Slovenije, v prostranem Prekmurju.

Na svojih turnejah, na skrajnem severu Jugoslavije, ob meji Avstrije, Jugoslavije in Madžarske, so Birtičeve « Beneški fantje » želi velikanske uspehe. Povod so jih bratje Prekmurci pričakali v nabito polnih dvoranah.

Ansambel Antonia Birtiča « Beneški Fantje »: Harmonika - Anton Birtič, kitara - Rudi Wagner, Kontrabas - Franci Slabe. Zgoraj od leve proti desni je tenorist France Podviz in poleg njega na skrajnem desni baritonist Stane Koritnik; s knjigo v roki je napovedovalc javnih koncertov radiotelevizije Stane Jamnikar

I diritti della chiesa di S. Pietro

Dominio imperiale e patriarcale

Con questa puntata si chiude il primo capitolo sulla « Storia della Slavia Friulana ».

Più esattamente la chiesa parrocchiale di S. Pietro « de Algida » venne ufficialmente nominata in un documento durante il papato di Celestino III il quale il 24 novembre 1192 assegnò, con altre, tale parrocchiale al Capitolo di Cividale. Papa Pio II, richiamandosi alla chiesa di S. Pietro, il 4 giugno 1459 la nominò « S. Petri de Azida » riconoscendole tutti i diritti concessi dal suo predecessore Celestino III.

E nel decimo secolo che certi contrasti in seno alla chiesa si fecero più aperti e più acuti; e questo fu la conseguenza delle simpatie che una parte del clero di allora nutriva per l'impero germanico, che aveva concesso molti beni nonché esonerato il clero dal pagamento delle decime e di altri tributi, e una parte per la Repubblica di Venezia che a sua volta cercava di trattare il meglio possibile le genti finitimesi ai suoi confini orientali.

Nel periodo che va dal 984 al 1019 l'imperatore Ottone III, attenendosi scrupolosamente alla linea politica fin qui seguita, politica naturalmente di penetrazione, assegnò alla chiesa del Patriarca Giovanni IV altri vasti possedimenti confermando nel contempo tutti i precedenti benefici concessi ivi compreso l'esonero delle decime.

Degli ulteriori possedimenti assegnati una buona metà esisteva nella Contea di Gorizia, e tale concessione fu fatta esattamente nel 1001 (l'altra metà fu assegnata al conte Verihen).

Fu in tal modo che, piano piano, i patriarchi di Aquileia assunsero la direzione della cosa pubblica creando nel contempo un vero e proprio ordinamento politico-amministrativo; tanto è vero che in questa loro attività di governo i conti friulani ne erano del tutto esclusi od estromessi essendo stata tolta ad essi ogni facoltà e autorità per comunque interferirvi.

In una parola il dominio temporale poteva considerarsi del tutto effettivo, e da quel momento anche i patriarchi di Aquileja dovevano ritenersi a loro volta dei feudatari; e questi patriarchi, allora, più che alla Repubblica Veneta non ancora assurta a grande potenza marinara ed ai massimi fastigi, guardavano all'imperatore tedesco ritenuto unica superiore autorità e verso il quale più forti e manifeste erano la simpatia e la soggezione. Ad ogni modo, in considerazione che i patriarchi di Aquileja erano investiti contemporaneamente del

titolo di « principe della chiesa », essi non avevano alcun bisogno di recarsi in Germania per l'investitura o per altre manifestazioni esteriori ufficiali.

L'imperatore tedesco, in continuo attrito o meglio in lotta incessante contro il potere centrale della chiesa e, per meglio dire, col Papa, era invece, come s'è visto, assai generoso con la chiesa del Friuli; e ciò allo scopo, naturalmente predominante, di favorire la penetrazione, in un primo tempo, nel Friuli e nel Litorale Adriatico e successivamente in Italia.

Uno degli obiettivi cui si prefissava l'imperatore germanico era anche quello di impedire che l'influenza della Repubblica di Venezia avesse effetto sul Patriarcato di Aquileja; politica questa usata anche nei confronti del Ducato di Carinzia che certo non godeva dei benefici di cui godeva invece la chiesa di Aquileja.

Evidentemente l'imperatore tedesco teneva in maggior conto e favoriva i prelati di origine tedesca e quelli comunque ritenuti ad esso fedeli. Di questi si ricordano: Poppone, carinziano, dei conti di Trebagine, nome legato alla basilica di Aquileja; Getepoldo, canonico di Val Resia.

Questi principi della chiesa avevano il compito, da parte dell'imperatore germanico, di adoperarsi in tutti i modi per unire il Friuli al suo Stato; ed essi, appunto al fine di vedere facilitato questo loro compito, assegnarono a parenti e amici, oltre a titoli onorifici, possedimenti e posti di responsabilità.

KOMPAS

LJUBLJANA, TITOVA 12 - Telefon: 21-364

UNA VITTORIA DELLE DONNE

Pensione anche alle casalinghe

Di recente in Italia è entrata in vigore la legge che accorda la pensione alle casalinghe. Si è così conclusa una tappa della lunga e impegnativa battaglia condotta dalle associazioni femminili, e in primo piano l'Unione Donne Italiane (U.D.I.), dai partiti democratici e dai sindacati perché siano riconosciuti alla donna che lavora in casa i diritti degli altri lavoratori.

Le norme essenziali della legge — che del resto è manchevole sotto molti aspetti tanto che l'U.D.I. per porvi rimedio ha presentato una nuova proposta di legge — sono quelle che seguono.

Si possono iscrivere. — Tutte le donne casalinghe di età compresa tra i 15 e i 50 anni, che non siano pensionate o assicurate per una pensione obbligatoria.

I contributi annui. — Sono fissati dall'Istituto Previdenza in rapporto alla pensione minima che l'iscritta chiede di percepire all'età di 65 anni. Il contributo può essere versato in qualunque tempo e nel numero di rate voluto purché ognuna di questi rate non sia inferiore a 500 lire. Verrà consegnato un libretto sul quale verranno applicate marche di valore uguale ai contributi versati presso gli uffici postali o presso le sedi dell'INPS.

A cosa si ha diritto. — L'iscrizione alla pensione per le casalinghe dà diritto alla pensione di vecchiaia dopo il compimento del 650 anno di età e, prima, alla pensione di invalidità a condizione che siano stati versati complessivamente 120 contributi minimi per un importo totale di 60.000 lire e che siano passati almeno 5 anni dalla data di iscrizione. La misura della pensione è proporzionale alla somma complessivamente versata dall'iscritta, decurtata del 5% e viene calcolata trasformando la somma stessa in rendita vitalizia, in base ad apposite tariffe.

Tariffe. — Possiamo indicare delle tariffe ufficiose, non definitive e fare alcuni esempi.

Per ogni mille lire di pensione mensile da percepire al 650 anno d'età si hanno le seguenti cifre: iniziando i versamenti ad anni 20, un contributo annuo ogni mille lire di pensione mensile di lire 750; ad anni 30, L. 1.304; ad

anni 40, L. 2.447; ad anni 50, lire 5.445; ad anni 55, L. 9.475; ad anni 60, L. 21.997.

In base a queste cifre — con una certa approssimazione — si può calcolare il versamento da effettuare. Se si vuole una pensione mensile di 5000 lire, in base all'età basta moltiplicare per cinque, ecc.

Per le donne più anziane — nel primo anno di applicazione della legge possono iscriversi anche donne che non abbiano superato il 550 anno di età — vi è però diritto alla sola pensione di vecchiaia e solo se verseranno un minimo di 180.000 lire di contributi. Alle casalinghe che hanno superato il 550 anno non è invece consentito di iscriversi alla mutualità. A tutte coloro che abbiano superato i 50 anni è invece consentito di versare l'intero capitale che dà diritto alla pensione. Questa facoltà può essere esercitata entro tre anni da oggi.

Iscritte alla «Facoltativa». —

Le iscritte alla pensione facoltativa e che non hanno ancora liquidata la pensione, possono chiedere l'assegno delle casalinghe usufruendo di vantaggiose integrazioni.

PER GLI EMIGRANTI CHE RIENTRANO IN ITALIA

Ricordiamo che la nuova convenzione INAM-FLEL stabilisce, tra l'altro, quanto segue: Il lavoratore che abbia versato continuativamente almeno nove contributi mensili nella misura prevista dai singoli gruppi e rientri, dalla Svizzera, in Italia ha diritto, per se stesso e per i componenti la sua famiglia, ad una copertura assicurativa di tre mesi, durante i quali non è tenuto al pagamento dei contributi mensili.

E' necessario che prima di partire per l'Italia ognuno controlli il suo libretto di assicurato e si accerti che siano stati pagati almeno nove contributi mensili in continuità (esempio: da marzo a ottobre compresi). In tal caso, rientrando in Italia, ha diritto alle prestazioni per sé e familiari per la durata di tre mesi senza pagamento di contributi.

TRENI SPECIALI**DI FINE STAGIONE**

Sull'esperienza degli scorsi anni, che non poche difficoltà hanno creato alle Ferrovie federali svizzere in merito ai trasporti di forti contingenti di operai per l'Italia, è stato elaborato il seguente programma-orario di treni riservati agli emigranti italiani:

Venerdì e sabato 13-14 dicembre 1963: 23 treni speciali; Notte mercoledì-giovedì 18-19 dicembre: 8 treni; Venerdì e sabato 20-21 dicembre: 48 treni; Notte

Come si fanno le domande. — Riportiamo un fac-simile di domanda:

Indirizzo: all'Istituto Previdenza Sociale — Sede provinciale di ...; nata a ...; il ...; chiede l'iscrizione alla «Mutualità pensioni» per le casalinghe, di cui alla legge n. 389 - 5 marzo del 1963. Chiede di conseguire una pensione annua di lire ...; dichiara di essere (oppure di non essere) iscritta nell'assicurazione facoltativa. Dichiara di essere in possesso dei requisiti previsti dalla legge.

Data _____ Firma _____

Per le donne che hanno superato i 50 anni e vogliono una rendita vitalizia, la domanda sarà uguale, salvo dove si parla di pensione annua: occorrerà invece scrivere «chiede la costituzione di una rendita vitalizia ai sensi dell'art. 15 della legge».

Attenzione. — Le domande saranno valide anche se non uguali all'esempio riportato e purchè contengano gli estremi essenziali: nome, cognome, data e luogo di nascita, indicazione della pensione o della rendita, se iscritta o no nell'assicurazione facoltativa.

Luoghi di cura in Slovenia

ČATESKE TOPLICE: Reumatismi, malattie di donna; ristabilimento

DOBRNA: Malattie di donna e della circolazione; ristabilimento

DOLENJSKE TOPLICE: Reumatismi, malattie di donna; ristabilimento

LAŠKO: Stabilimento bagni per cure riabilitanti

RIMSKIE TOPLICE: Reumatismi, malattie di donna; ristabilimento

ROGAŠKA SLATINA: Affezioni bilari ed epatiche, degli organi digestivi e dell'assimilazione

SLATINA RADENCI: Affezioni cardiache e dei vasi sanguigni, renali e degli organi digestivi

SMARJEŠKE TOPLICE: Malattie della circolazione, disturbi vegeto-ormonici

Prezzi ridotti nella bassa stagione

Per informazioni rivolgersi a:

ZVEZA NARAVNIH ZDRAVILISČ SLOVENIJE - CELJE

Železarna Jesenice

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parevodne

konstrukcijske

pancirne

v dimenzijsih 1/8 - 3"

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE

J E S E N I C E

LO STABILIMENTO DI CURA «RADENSKA SLATINA», RADENCI, nella valle del fiume di Mura sul confine austriaco, 208

m, clima subalpino, aperto tutto l'anno. - INDICAZIONI: malattie del cuore e dei vasi sanguigni, malattie dei reni e dei canali urinari, malattie dello stomaco e degli intestini, malattie del fegato e della vesica biliare, malattie del metabolismo.

MEZZI MEDICINALI: bagni carbonici naturali, cure con acqua minerale, fisioterapia, dieta, massaggio, ginnastica.

— ORDINAMENTO: 9 alberghi (un sanatorio in costruzione), 30 cabine da bagno, sala per le cure con l'acqua minerale, ambulatorio medico, ambulatorio dentario, cucina dietetica, caffè, dancing, piscina sportiva aperta, cinematografo, biblioteca, musica (tutto l'anno), giardini, boscetti, caccia, pesca, passeggiate, gite.

Per informazioni: TURISTBIRO - Slatina Radenci (Jugoslavia).

IZ BOHINJA ŽELI SREČNO NOVO LETO VSEM SVOJIM CENJENIM GOSTOM IN LJUBITELJEM BOHINSKEGA KOTA: «HOTEL POD VOGLOM»

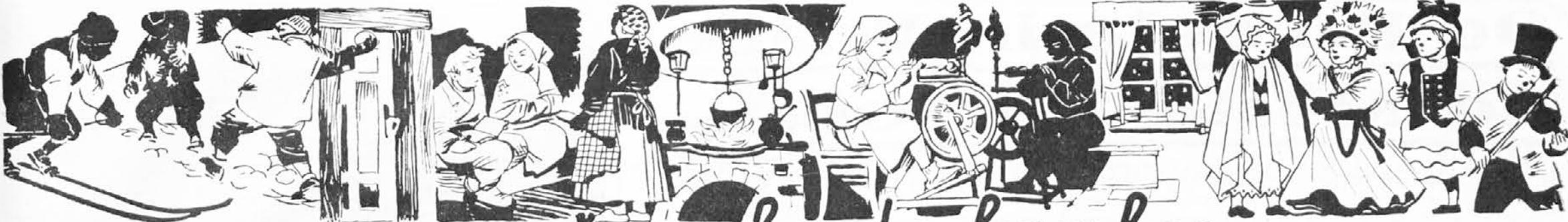
Kdor želi hoteljsko udobje, kdor ljubi mir in neokrnjeno lepoto prirode, kdor želi spoznati lepoto Bohinja in njegove okolice - ta bo pri nas uresničil svoje želje!

TOVARNA VERIG - LESCE PRI BLEDU

S svojo dolgoletno tradicijo in najsoobnejšo opremo proizvaja:

- ★ VSE VRSTE VERIG ZA ŠIROKO POTROŠNJO
- ★ VISOKO OPORNE TEHNICNE VERIGE ZA VSE PANOGE INDUSTRIJE, TRANSPORTA DO NAJTEŽJIH SIDRNIH VERIG ZA OPREMO LADIJ
- ★ CELOTNI ASORTIMAN VIJAKOV Z M NAVOJEM TER NA VOJEM ZA LES DO 12 MM.

za naše mlade bralce

TARTARI - BARBARI

(Francoska pravljica)

»Tok, tok!«
»Kdo je zunaj?«
»Jaz, gospod!«
»Od kod pa prihajaš, priatelj?«
»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«
»In kaj si videl na poti?«
»Ah, gospod, kaj sem videl? Vi del sem mlin vrh bresta in mleli so moko v njem.«
»O, to ni res! Vrzite mi vendor lažnivca v ječo!«
»Trara!«
»Kdo prihaja?«
»Jaz, gospod.«
»In odkod prihajaš, priatelj?«
»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«
»In kaj si videl spotoma, priatelj?«
»Ah, gospod, kaj sem videl? Vi del sem velikega črnega psa, ki je lezel z vrha bresta in imel rep čisto moknat!«
»Ej, priatelji moji, zatrdo je žrl pes moko iz mlina. Spustite mi ne reveža iz ječe!«
»Trara!«
»Kdo prihaja?«
»Jaz, gospod.«
»Od kod pa prihajaš, priatelj?«
»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«
»In kaj si videl spotoma, priatelj?«
»Ah, gospod, kaj sem videl? Ko sem stopal po Parizu, sem videl ptiča, ki je s perutmi pokrival ves Pariz.«
»Ha! To ne more biti res. Vrzite mi lažnivca v ječo.« —
»Trara!«
»Kdo prihaja?«
»Jaz, gospod.«
»In odkod prihajaš, priatelj?«
»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«
»In kaj si videl spotoma, priatelj?«

»Kaj si pa videl spotoma, priatelj?«

»Ah, gospod, kaj sem videl? Vi del sem ribnike in reke, ki so goreli kakor slama!«

»Ha, kaj ne vidite, da to ne more biti res? Vrzite mi tega lažnivca v ječo!« —

»Trara!«

»Kdo prihaja?«

»Jaz, gospod.«

»In odkod prihajaš, priatelj?«

»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«

»In kaj si videl spotoma, priatelj?«

»Kar sedi in pogrej se!« je odvrlila ženska, ne da bi prisleca pogledala.

Neznanec je sedel k peči, prav k žeknu, in potožil z drgetajočim glasom:

»Uuuuh, kako me zebe! Pa lačen sem tudi. Kaj toplega bi popil, če mi daš gospodinja!«

Prodinci se je starec zasmilil, zato je z burklami porinila v peč poln lonec mleka, pogreto mleko pa ponudila neznancu, rekoč:

»Napij se toplega mleka, pa se boš ogrel!«

Šele takrat pa je starca pogledala natančneje in se začudila:

»Jej, dej, kakšen pa si? Saj si ves raztrgan in razmršen! Nič čudnega, da te zebe, ko pa si tako slabo oblečen, zunaj pa je mraz, da bi še jajce v kuri zmrznilo.«

In je pohitela v izbo po star kožuh ter ga podarila starčku. Le-ta pa je povedal, da ima za seboj dolgo, dolgo pot.

»Dirjal sem po gorskih grebenih,« je pripovedoval, »da so se vitke smreke klanjale pred menoj. Hitel sem skozi krošnje stoltnih dreves. Veje so mi pulile brado in

Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«

»In kaj si videl spotoma, priatelj?«

»Ah, gospod, kaj sem videl? Videl sem nekaj čudnega. Po pušči in po travnikih, povsod sem videl krape in šuke, ki so bežali z opa-jenimi repi!«

»Ah, za trdno so bežali iz tistih rek! O moj bog, spustite mi no tistega reveža iz ječe!« —

»Trara!«

»Kdo prihaja?«

»Jaz, gospod.«

»In odkod prihajaš, priatelj?«

»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«

»Kaj si pa videl spotoma, priatelj?«

»Ah, gospod, kaj sem videl? Jame, jarki, kotanje, vse je bilo polno kaše.«

»Ha! To ne more biti res. Vrzite mi tega lažnika v ječo!« —

»Trara!«

»Kdo prihaja?«

»Jaz, gospod.«

»Od kod pa prihajaš, priatelj?«

»Gospod, prihajam iz Tartari-Barbarija, sto milj onkraj Pariza.«

»In kaj si videl spotoma, priatelj?«

»Ah, gospod, povsod, koder sem hodil, sem videl stotine žlic, povsod, povsod!«

»Ah, žlice so bile zatrdo namenjene kaši! Spustite mi no tistega reveža iz ječe!«

Lojze Zupanc

Veler jo je obiskal

Na Produ pri Gornjem gradu je živila jezljiva gospodinja, ki je bila takšna zaderška, da je vsako peko kruha začinila s kletvinami. Kadarkoli je vsajala hlebe v peč, je zapihal veter, da so ji iskre iz peči silile v obraz.

Nekega dne je bilo gospodinji te šale dovolj, pa je zaklela: »Ojt, ti prekleti veter! Če bi te dobila v pesti, bi se ti že maščevala za nagačivost!«

Vetru pa se je zamerilo, da ga jezljiva ženska preklinja, zato je sklenil, da jo bo obiskal na njenem domu.

Ko je čez nekaj dni Prodnički spet mesila testo, je na vrata njenе bajte potrkal neznanec z dolgo, sivo in divje razmršeno brado, pa tako raztrgan, da so sunje kar visele z njega... Kašljajoč in od težke hoje sopihajoč je prosil, če se sme pogreti pri topni krušni peči.

»Kar sedi in pogrej se!« je odvrlila ženska, ne da bi prisleca pogledala.

Neznanec je sedel k peči, prav k žeknu, in potožil z drgetajočim glasom:

»Uuuuh, kako me zebe! Pa lačen sem tudi. Kaj toplega bi popil, če mi daš gospodinja!«

Prodnički se je starec zasmilil, zato je z burklami porinila v peč poln lonec mleka, pogreto mleko pa ponudila neznancu, rekoč:

»Napij se toplega mleka, pa se boš ogrel!«

Šele takrat pa je starca pogledala natančneje in se začudila:

»Jej, dej, kakšen pa si? Saj si ves raztrgan in razmršen! Nič čudnega, da te zebe, ko pa si tako slabo oblečen, zunaj pa je mraz, da bi še jajce v kuri zmrznilo.«

In je pohitela v izbo po star kožuh ter ga podarila starčku. Le-ta pa je povedal, da ima za seboj dolgo, dolgo pot.

»Dirjal sem po gorskih grebenih,« je pripovedoval, »da so se vitke smreke klanjale pred menoj. Hitel sem skozi krošnje stoltnih dreves. Veje so mi pulile brado in

Med drvarji

Sredi najhujše zime zapoje v naših gozdovih sekira. Takrat je najugodnejši čas za sečnjo. Drvarji pravijo, da je les takrat mrtev.

Drevesa, ki so za posek, skrbno odberejo in že naprej določijo, čemu bo služil les. Z večim očesom oceni drvar, kam mora pasti drevo, da ne bo škode. Ostra sekira določi smer. Udarci odmevajo z brega v breg, v daljavi odgovarjajo drugi drvarji. Zaga spodreže

drevo prav nizko. Z velikanskim truščem telebne velikan po tleh. Gozdne živali se zdrznejo od strahu.

Ležeča drevesa oklestijo, veje zložijo na kup, deblo pa razzagajo v določeni dolžini. Med tem časom pada že drugo drevo. Sekira udarja venomer, vmes pa pojde žaga svojo enakomerno pesem.

Tako gre ves dan, le opoldne malo prenehajo, da pojedò in obognju pokadé pipo tobaka.

Ko se zmrači, se stisnejo v leseno kočo in ob prasketanju ognja pripovedujejo razne zgodbe.

Hitimo, drvarji,
ob rani že zarji
na vrhe, v kotanje
na delo vsakdanje.

Ta naša sekira,
drevesa podira,
drevesa vse vrste,
macesne in jelke
za vaše zibelke,
za postelje, krste,
za hleve in hramje,
za rudnikov jame.

Alojz Gradišek

KLOFUTA

Dosti klofut sem dobila v življenu. Pa sem na vse pozabilna, le ene morem in je nikoli ne bom.

Takrat mi je bilo šest let. Bila sem majhna, zelo majhna, skraka najmlajša in najmanjša med otroki v naši ulici. To je bila zame britka stvar. Kadarkoli so pripravljali »velike podvige« so me izključili iz svoje družbe. Tako sem po vse dni samevala, vneto grizla kislico, ker mi je nekdo rekel, da bom od tega rastla kot knoplja in gledala v nebo, ki je vsako uro spremjal barvo. No, resnično jo je spremjal, kajti zdaj sem ga gledala skozi solze, ki so mi tekle od neskončne zapaščnosti. Takrat je bilo nebo kalno in zamegljeno, potem pa spet modro in jasno ko so solze same od sebe nehale teči.

Po naši ulici je vsak dan hodil človek, znan povsod, povsod doma in nikjer, »takratek možiček«. Bil je majhen, ne dosti večji od desetletnega otroka. Otroci so kričali za njim, kjer koli so ga zagledali, in peli v zboru:

lase ter me vsega razmršile, a vse sem pretrpel, da sem le prišel k tebi na obisk. Po plačilo sem prišel, Prodnički, ker me preklinjaš in mi groziš z maščevanjem. Glej, zdaj sem tukaj in čakan, kaj mi boš nahudila.«

»Kdo pa vendor si?« se je zgrozila gospodinja.

»Veter sem!« je zatulil starec in vstal izpred peči ter pričel rasti in rasti, da je z glavo segal prav pod strop. »Tvoja sreča, da si bila vsaj danes usmiljena z meno, drugače bi te raztrgal v cunje in razpihal po planini!«

Še enkrat je zatulil, da se je zamajala bajta, potlej pa skozi žekno izginil v peč, se skozi dimico izrinil na podstrešje, kjer je še nekajkrat divje zaplesal, nato pa skozi strešno lino odbučal na vrh planine.

Prestršena gospodinja se je kar sesedla od groze. Nikoli več pa se ni jezila, kadar ji je pri peki kruha ponagajal veter.

»Ta kratek možiček
je delal voziček,
po dnev ga je delal,
po noč pa razdiral.«

Cez ramo mu je visela vreča. Pobiral je kosti in stare krpe. Kadarkje je bila vreča polna, se je vlekla za njim po prahu. Bil je bos. Krive noge so mu pokrivale prevelike hlače. Zato si jih je potegnil visoko nad pas in zavezal z vrvico. Izza raztrgane srajce je gledala nagubana rjava koža, ki je pokrivala upadle prsi. Nosil je širok klobuk, povezen globoko na oči, izpod katerega so mu uhanjali skuštrani, umazanorjavljali lasje. Bil je obog in beden, zasmehovan in poniran. Za možičkom nimam nikoli kričala »ta kratek«. Pa ne zato, ker bi bila bolj pridna kot drugi otroci. Niti malo ne. Nadredila bi kakrsnokoli neumnost, samo da bi si pridobila zaupanje velikih, toda sama sem bila majhna in sem občutila, kako je to hudo.

Vedno se je v mraku prikazal na naši ulici. Takrat smo bili vsi zbrani, najbolj razposajeni in neugnani. Brž ko smo ga zagledali od daleč, smo mu že drveli naproti kot najboljši prijatelji. Potem smo sledili skozi vso ulico in kričali »ta kratek, ta kratek!«

Se danes včasih premišljujem, zakaj je vedno tako mirno prenašal vsa poniranja, ko bi lahko šel po katerikoli drugi poti. Verjetno le ni imel nobene izbire, kajti povsed so kričali za njim, tako kot mi.

Nekoc se je zgodilo nekaj nezasišljanega. Ko so otroci spet vpili za njim »ta kratek, ta kratek«, je možiček odložil vrečo in se zravnal. Takrat se mi je zdelo, da je zrasel do neba. Obrnil se je in stekel za nami. Dohitel je mene in me z vso silo udaril po licu, da sem padla brez besed na cesto. Bridko sem jokala, ker me je klofuta zelo bolela, še bolj pa zato, ker te klofute nisem zaslužila.

Po tistem večeru možiček ni več hodil po naši ulici. Tudi videla ga nisem nikoli več.

UKVE V KANALSKI DOLINI, kjer so nekdaj, kot pripoveduje pravljica, kopali zlato rudo

Od Predela in Vršiča do Mosta na Soči

Iz Kanalske doline se cesta vzpenja od Rajbla na prelaz Predel (1156 m) od koder se strmo in vi-jugasto spušča v Soško dolino. Smo na Bovškem, ki ima izrazite značilnosti alpskega turističnega sveta. Na Predelu je italijansko-jugoslovanski obmejni prehod. Na jugoslovanski strani obratuje lepa planinska koča. Zanimive so stare avstrijske trdnjave in spomenik, ki ga je postavil cesar Ferdinand padli avstrijski posadki za časa Napoleonovih vojn. Prva vasica na jugoslovanski strani je Strmec, kjer so Nemci pobjili vse moške med drugo svetovno vojno. Ob Koritnici, pritoku Soče, naletiš na trdnjavo »Kluž«, ki je služila Avstrijem v obrambi pred Napoleonovo vojsko.

Kmalu za tem prideš na križišče s cesto, ki vodi iz doline Trente. Ta dolina se pričenja na prevalu Vršič (1611 m), na razvodju Sav-

sto delavcev. Nad Trnovem, kjer že tradicionalno gojijo oleandre, ima popotnik očarajoč razgled na Krn, kjer so bile hude bitke v prvi svetovni vojni. Čim se dolina odpre, prideš v Kobarid, ki je važno prometno križišče. Po Staroselski dolini prideš v Nadiško dolino in v Breginjski kot. Kobarid, ki ga je pesnik Simon Gregorčič imenoval »planinski raj«, ima svojstvene lepote po slogu zgradb in po cvetju, ki krasiti prijeten kraj. Na glavnem trgu stoji spomenika pesniku S. Gregorčiču in skladatelju Hrabroslavu Volariču. Na Antonovem gričku pa je italijanska grobnica iz prve svetovne vojne. Letos se dogradili nov »Hotel Zvezda«, ki nudi turistom prijeten oddih. Važni gospodarski objekti so tovarna igel, obrat »Angora«, velika in moderno opremljena mlekarja podjetja »Planika«, obrat tovarne pčištva »Krn«, ribo-

mo svoje potovanje navzdol po Soški dolini. Kaj kmalu opazimo, da se Soča razširi v umetno jezero doblarske hidroelektrarne. Na južnem koncu jezera, tam kjer se Idrijca izliva v Sočo, pridemo do prijetnega turističnega kraja Most na Scči, kjer so odkrili važne arheološke izkopanine še iz življenja starih Keltov. Na Mostu se združita dolini Idrijce in Bače s Soško dolino. Most na Scči je torej tudi važno križišče z železniško progo Nova Gorica - Jesenice - Ljubljana, na katero gravitira vse Zgoranje Posočje.

Iz Borjane

V Borjani so pred kratkim odkrili spomenik dvajsetim padlim borcem v Narodno osvobodilni vojski. Poleg sorodnikov padlih borcev in velikega števila prebivalcev iz Breginjskega kota so se svečnosti udeležili tudi narodni heroj Ivan Likar Sočan ter predstavniki političnih in družbenih organizacij občine Tolmin.

Franc Kuščer je otvoril svečnost v imenu krajevne organizacije Združenja Zveze Borcev. Sledilo je odkritje spomenika in položanje številnih vencev. Moški pevski zbor iz Tolmina je zapel žalostinko in več borbenih pesmi, učenci iz Osnovne šole Borjana in Kobarid pa so predvajali več lepih recitacij.

Predstavniki Občinskega odbora Združenja Zveze Borcev tov. Ježe Gruntar je imel ob priliku odkritja spomenika svečan govor. Poudaril je pomen Narodno osvobodilnega boja na skrajni zapadni meji Jugoslavije in velik krvni prispevek, ki ga je dalo prebivalstvo iz Breginjskega kota v težkih bojih za osvoboditev. Pohvalil je vaščane iz Borjane, ki so se mnogo prizadevali za postavitev spomenika svojim padlim sinovom: opravili so 1258 delovnih ur prostovoljnega dela in zbrali tudi precejšnja denarna sredstva, ki so za to bila potrebna.

Na vitkem spomeniku, ki simbolizira Triglav, so vklesani sledeči verzi:

»Čeprav smo mrtvi,
še živimo,
v človeku novem
kot spomin gorimo.«

BORJANA - Spomenik padlim borcem v NOV

TOLMIN središče gornjega Posočja

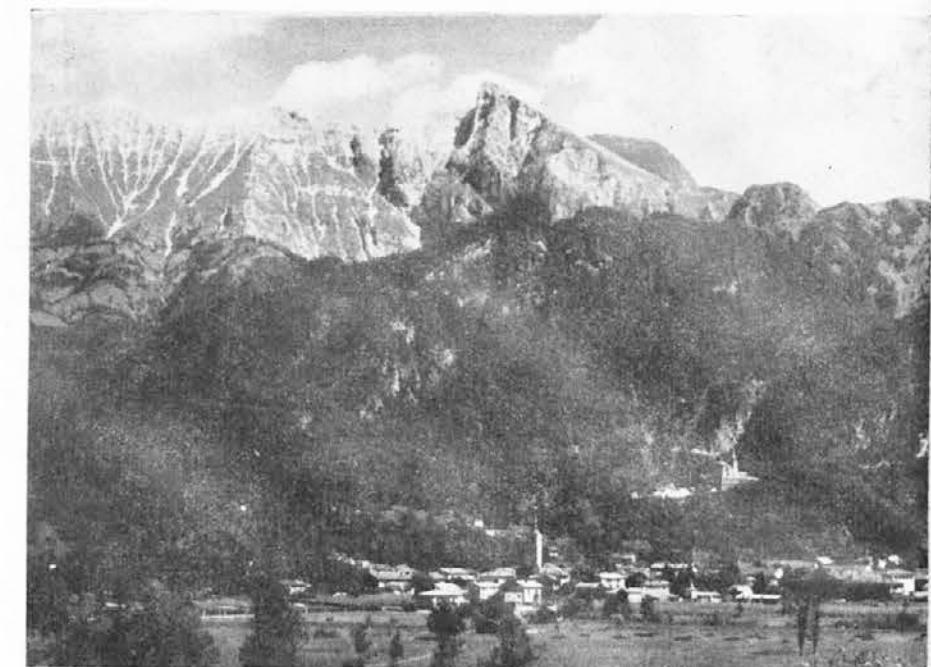
ske in Soške doline. Na prevalu samem so tri udobne planinske koče: Erjavčeva, Tičarjeva in Poštarska. Tukaj se nehote zamakneš v čudovite lepote gora Julijskih Alp. Na poti iz Vršiča proti Trenti opaziš spomenik velikemu alpinistu Dr. Juliusu Kugyju. Tam blizu je odcep ceste, ki vodi k izviru Soče. Kmalu dospeš v tipično vasico Trenta, znana po drznih gorskih vodičih in lovcih. Ob vzhodu prelaza je več hotelov in zanimiv Trentarski muzej.

Smo že v Soški dolini. Voda je tekom tisočletij izlizala ozko in globoko strugo, ki se vije med visokimi vrhovi proti Bovcu, ki je turistični center Gornjega Posočja. Prikupno alpsko mestece je to. Poleg hotela »Golobar« in hotela »Kanin« je turistom na razpolago lep in moderno urejen »Alp hotel«. Bovec ima tudi več zimskih smučišč. Mestece leži sredi kotline, ki jo obdajajo mogočni vrhovi Polovnik, Svinjak, Rombon, Kanin in Stol. Po zadnjem svetovnem vojni so zrgadili v Bovcu nekaj važnih industrijskih objektov. Podjetje »ČIB« izdeluje strojne kleklarske čipke, razno posteljno perilo in otroške žabice. Podjetje »Kovina« proizvaja razne kovinske predmete, obrat »Tovarne Krn« pa razno lesno opremo. Iz Bovca je dobro urejen avtobusni promet v vse smeri. Ob cesti Bovec - Kobarid, pred vasjo Žaga, vre izpod Kanina prekrasen slap »Boka«. Sredi vasi Žaga stoji tik ob cesti spomenik padlim borcem v Narodno osvobodilni vojni. Učenja, ki priteka iz Rezijanskih hribov, se izliva pod vasjo v Sočo. Na Srpenici se je močno razvilo podjetje »Kreda«, ki zaposluje okrog

gojnica in obrat »Matajur« s sedežem v Starem selu. V teh podjetjih je zaposlena skoraj vsa domaća delovna sila. Iz Kobarida vodi odcep ceste na levi breg Soče, iz Idrijskega pa na Livško sedlo, od koder se spušča v Sovodenjsko dolino.

Ako nadaljujemo pot po Soški dolini, prideš do cestnega križišča pri »Peršetu«. Glavna cesta zavije proti Volčam in Novi Gorici. Druga cesta pa vodi preko Soškega mostu v Tolmin, ki je upravi, gospodarski in kulturni center Tolminske občine. Tolmin se je močno razširil zlasti po drugi svetovni vojni. Ima več pomembnih gospodarskih podjetij, ki so v stalnem razvoju in porastu. Gostinstvo in trgovina sta dobro organizirana. Okolica nudi turistom mnogo naravnih lepot. V Tolminu je poleg osemletke tudi učiteljišče in gimnazija. Vredno si je ogledati tudi Tolminski muzej, saj je bila zgodovinska preteklost tega kraja zelo burna. Že v davnih časih je bil zgrajen na nekakšnem polotoku, ki ga oklepata Soča in Tolminka. Na zapadni strani dominira stočasti grič »Kozlov rob«, vrh katerega še danes opaziš razvaline srednjeveškega grofovskoga gradu. Tolminska občina je teritorialno precej obsežna; njena površina meri 939 kvadratnih kilometrov, na kateri živi približno 24.000 prebivalcev. Do druge svetovne vojne je imela pretežno kmetijski značaj. Sedaj pa je struktura prebivalstva močno spremenjena, ker se je večina prebivalstva zaposlila v industrijskih podjetjih, ki ustvarjajo največ narodnega dohodka.

Zapustimo Tolmin in nadaljuj-

KOBARID - V czadju se mogočno dviguje Krn, katerega vrh se vidi iz cele Furlanske nižine

AVTOPREVOZ TOLMIN - IDRIJA

SEDEŽ: TOLMIN

GOSTINSKO PODGETJE

»HOTEL ZVEZDA«

KOBARID

TOVARNA PLETEVIN

»Angora«

OBRAT KOBARID

IZDELUJEMO
MOSKE VRHNE
PLETENINE

Klavnica Tolmin
TOLMIN

METALFLEX

Podjetje za proizvodnjo drobne industrijske opreme in kovinske galeranterije

MOST NA SOČI

PODGETJE »KREDA« SR PENICA SLOVENIJA

PROIZVAJAMO:

MLETO GORSKO KREDO - STEKLARSKE KITE - BRUSNE KITE, MAZAVO MILO - DODATKE CEMENTU - POLITURE IN RAZNA ČISTILA

KOVINSKO INDUSTRIJSKO PODGETJE

TRENTA
BOVEC

Natale e Anno Nuovo

Inesorabilmente, uno dopo l'altro, gli anni passano e vanno accumulandosi; è sempre stato così, e così sempre sarà.

Ora è la volta del 1963 a soccombere e trapassare.

Ma cosa ci ha regalato l'anno che sta per lasciarci? Cose liete e meravigliose — tra cui il superbo volo intorno alla terra, durato giorni e giorni tra lo stupore dell'intera umanità, della prima donna cosmonauta: la giovane sovietica Valentina Tereskova — ma anche, purtroppo, cose dolorose, tragiche, terribili, orrende: più impressionanti e apocalittiche quelle di Skopje, una delle più belle città jugoslave distrutta da scosse telluriche in pochi minuti, e del Vajont le cui acque, imprigionate in un lago artificiale e trattenute dalla diga più alta del mondo, fatte rimbalzare e fuoriuscire dal tonfo di un grosso lembo di pietrame furiosamente precipitato dal Monte Toc in piena notte, hanno seminato desolazione e morte cancellando dalla carta geografica centri fiorenti e pieni di vita tra cui Longarone.

E, ancora, quante le tragedie in mare, nell'aria, nelle viscere della terra (miniere degli Stati Uniti d'America, della Germania, del Giappone e in altri paesi ancora) e sui binari delle ferrovie! E quanti i cicloni devastatori e mietitori di vite umane (Haiti, Cuba, Filippine, Indonesia) e quanti i nubifragi che non hanno risparmiato nemmeno la Slavia Friulana e la val Resia; e quante ancora le sciagure della strada, più minute ma non meno dolorose, cocenti e impressionanti.

Nel 1963 è scomparso anche Giovanni XXIII: nato contadino, è stato un grande Papa, un vero padre dal cuore grande così per l'intera umanità di ogni pensamento e di ogni colore. Gli è succeduto Paolo VI che ha riaperto il Concilio Ecumenico voluto dal suo predecessore. Altri paesi nel mondo (Africa e Asia) si sono emancipati rendendosi indipendenti dopo essersi liberati dal duro giogo imperialista. La Repubblica Federativa Jugoslava ha compiuto ulteriori notevoli progressi trasformandosi in Repubblica Socialista. Il Presidente Josip Broz Tito ha visitato fra l'altro il Brasile, il Cile, la Bolivia e il Messico. I suoi contatti con i rappresentanti di questi Paesi hanno contribuito in misura notevole all'approfondimento dei vicendevoli rapporti amichevoli. In seguito ha pronunciato un significativo discorso durante una seduta dell'Organizzazione delle Nazioni Unite, sostenendo la necessità di legalizzare i principii della pacifica coesistenza fra i popoli al fine di conservare la pace nel mondo. In questa occasione ha avuto un amichevole incontro anche col Presidente degli Stati Uniti d'America John Kennedy. I due statisti si sono scambiati le idee sull'attuale situazione internazionale e sui problemi relativi ai rapporti tra la Jugoslavia e gli Stati Uniti. In Italia, dopo la caduta del Governo Fanfani e l'interregno del Governo monocoloro democristiano di Leone, l'on. Moro ha costituito una compagine ministeriale di centro-sinistra con la partecipazione, stavolta diretta, del Partito Socialista Italiano.

Nel 1963, e precisamente il 22 novembre un altro imprevisto tragico avvenimento ha dolorosamente sbalordito e inorridito l'umanità: l'assassinio del Presidente degli Stati Uniti d'America John Kennedy appena quarantaseienne, assassinio avvenuto a Dallas nel Texas. Gli è succeduto nella carica il Vice Presidente Lyndon Johnson.

Molto importante ai fini della pace che è il bene supremo della umanità, è stato nel 1963 il raggiunto accordo a Mosca, tra l'Unione Sovietica, gli Stati Uniti d'America e l'Inghilterra, per la moratoria atomica circa gli esperimenti nucleari (eccettuati per il momento quelli sotterranei), accordo sottoscritto da oltre cento Stati. In più tra l'Unione Sovietica e gli Stati Uniti d'America è stata istituita una linea telescrittiva diretta al fine di porre in ogni evenienza immediatamente a contatto i capi dei governi dei due più forti Paesi del mondo onde evitare una guerra per errore.

L'anno 1963 ha pure visto compiere un ulteriore passo in avanti nei riguardi della realizzazione della Regione Friuli-Venezia Giulia a Statuto Speciale il cui articolo 3 conferma e precisa la bontà dei diritti di parità di « trattamento a tutti i cittadini qualunque sia il gruppo linguistico al quale appartengono, con la salvaguardia delle rispettive caratteristiche etniche e linguistiche ». Ebbene, il progetto di legge per l'elezione del Parlamento regionale è già stato approvato dalla Camera e tra qualche mese è sperabile lo sia pure senza riserve da parte del Senato; e in tal caso è da ritenere che entro il prossimo mese di aprile o tutt'al più in maggio, si possano indire le elezioni, e una volta effettuate queste la Regione diventerà finalmente operante in tutti i suoi organi: legislativi ed esecutivi. E l'avvenimento è particolarmente atteso dalle popolazioni della Slavia Friulana e della Val Resia che, tra le prime a battersi con slancio e decisione a favore dell'autonomia regionale, attendono e confidano dal suo funzionamento le necessarie premure ed i necessari aiuti per dare inizio a quella rinascita economica e sociale che sola le può trarre dalle serie e preoccupanti situazioni di ogni genere in cui oggi, purtroppo, esse versano.

Questo il telegrafico panorama - rendiconto dell'anno morente.

Ed ora « Matajur » — che sta entrando ad ali spiegate, ognor sorretto e illuminato da quella grande luce che promana dall'inesistibile fede materna cui si è sempre richiamato e nutrita, nel suo terzo lustro di vita e di battaglie sostenute in difesa delle genti di parlata slovena della provincia di Udine — promette di migliorarsi sempre di più nella sua veste tipografica e di rendersi più documentato, interessante e utile nella sostanza informativa, illustrativa ed educativa.

Soprattutto augura a tutti, vicini e lontani: fratelli emigranti, lettori, amici e sostenitori — e, lo si permetta, anche a quanti non gli vogliono ancora bene e ritengono vano e forse anacronistico questo continuare a battersi — il più lieto NATALE ed un NUOVO ANNO ricco di soddisfazioni di ogni genere.

PODGETJE ZA NAKUP
IN PREDELAVO MLEKA

Planika

TOLMIN
Sedež Kobarid

Uesele božične praznike

in uspeha polno novo leto 1964

ŽELIJO

iz prve strani

**Sence in sonce
v letu 1963**

male drobne stvari ne morejo vse skupaj napraviti ene velike, take, ki bi kaj zaledila. Vse te male dobre stvari so navadna »flikarija«, ne pa nova velika in poštena zgradba. Ostanejo krparija tudi če jim dodamo vsa tista pogozdovanja, vse tiste metre jezov in nasipov okoli naših hudournikov, pa še denar za štale v hribih, ki so jih dajali. Vse te stvari ne zaledijo in ne bodo zaledle, pa čelegi jih bodo dajali do sodnega dne, ker so kakor kapljice rose poleti, ki se hitro posuše, ker je strašna kuhalca.

Zaradi vseh teh majhnih »flikarij«, zaradi tega, ker se ni skušalo reševati pri koreninah, se je tudi zgodilo, da so desetisoči odšli v emigracijo. Pri vseh asfaltiranih cestah doma in pri vseh tistih pogozdovanjih in malih jezovih, ki so jih letos napravili, bi doma umrli od lakote.

In zato tudi 28. in 29. aprila tisoči teh emigrantov niso hoteli priti na volitve, ker so vedeli, da se tistim kandidatom, ki so jih postavljali po naših krajih vladni agitatorji, ne spleča dati glasu. Zato je bila udeležba na volitvah samo okoli 55% in ako dodamo še tiste glasove, ki so jih izbrale manjšinske stranke, so bili pravzaprav izvoljeni poslanci z glasovi manjšine in zato izvoljeni senatorji in poslanci ne predstavljajo našega ljudstva. Ali je čudno torej, da takšni parlamentarci v videmski pokrajini nastopajo proti osnovnim življenjskim pravicam večine našega ljudstva, ki ni oddala glasu zanje ter raje ni prišla na volitve iz Švize in Nemčije, pa čeprav so bili vsi vlaki zastonji?

V širokih in resničnih reportažah smo prikazali našim bralcem stare resnice o tem, kako razpada naša dežela tam na zahodu okoli Porčina, kako je vsak dan bolj pusto in obupno v vseh od Podbenesca do Črnega vrha, kaj bi se moralno napraviti v Nadiških dolinah, da bi jih rešili, da so vasi po Idrijski dolini kakor prazni panji, iz katerih so zletele bučeče, da so vasi pod Kolovratom takšne, kakor bi se nanje usul strahoten usad in odpavil vse mlade in zdrave ljudi.

Tako velika je ta strašna tragedija, ki jo je brezbržnost in površna improvizacija politikov vtisnila naši deželi, da se nam še hude poletne ure in povodnji, ki so pustošile zemljo okoli Kozice v Nadiških dolinah in po rodotinah poljih in gričih okoli Maline, Grmovošice in drugih hudournikov, niso zdale tako strašne, kakor so v resnici bile, ker pač v deželi iz katere vse živo, vse tisto, kar lahko beži, odhaja, ne more biti nič strašnejšega.

V tej brezupni situaciji, ki so nas v njej pustili naši administratorji in samozvani voditelji iz Vidma, so bili še edini svetli žarki, da nismo popolnoma obupali nad brezdušnim upravljanjem in političnim aparatom, ob dnevih velike preizkušnje za človeško solidarnost, ki smo jih skupno doživelj v žrtvovanju in dobredelnosti glede Skopja in Vajonta. Ce so se ljudje iz obmejnega krajev postavili nad vse predsedke zgodovinskih hujskarji, potem lahko še vedno upamo, da bo prodrila, počasi sicer ali zagotovo misel o nujni enakopravnosti Furlanski Sloveniji in njenim prebivalcem.

Cutimo, da bomo v novem letu 1964 napravili korak, čeprav bo morda samo eden, na poti do naših narodnih gospodarskih in socialnih pravic.

**Soško Gozdno
Gospodarstvo - Tolmin**

BRUNOV DREVORED, 11 - TELEFON 54 IN 55 - LR SLOVENIJA

TOLMIN

**KOLEKTIV SOSKEGA GOZDARSKEGA GOSPODARSTVA
Z GOZDNIMI OBRATI V AJDOVŠČINI, IDRIJI IN
TOLMINU TER Z OBRATOM ZA GOZDNE NAPRAVE
IN Z OBRATOM ZA GOZDNO MEHANIZACIJO**

Gradbeno remontno podjetje

BOVEC

SPREJEMA NAROČILA ZA VSA
NOVA STAVBENA DELA IN
RAZNA POPRAVILA

OSTERIJA IN MESARIJA

»Par Štaku«

VISKORŠA

NADIŽA

Poslovna enota trgovskega
podjetja »TOLMINKA«

KOBARID

LA GORIZIANA

GORICA - VIA D. d'Aosta N. 180 - Tel 28-45, 54-00

**PREVZEMAMO PREVOZ VSAKOVRSTNEGA BLAGA
Posebni pogoji za prevoz blaga v Jugoslavijo**

BANCA AGRICOLA - KMEČKA BANKA

TELEFONO 22 06

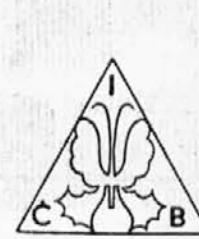
**GORIZIA
VIA MORELLI 16**

Gostinsko podjetje

»SOČA«

MOST NA SOCI

IZBRANA JEDAČA IN PIJAČA
GLAVNI OBRAT JE V REKON-
STRUKCIJI IN BO ZAČEL
OBRATOVATI S 1. JUNIJEM
TOPLO SE PRIPOROČAMO
DOMACIM IN TUJIM GOSTOM

ČIB / Bovec

INDUSTRIJSKO PODGETJE ČIPK
IN POSTELJNE KONFEKCIJE

ALP HOTEL

BOVEC - Telef. 51

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. P. A.

CAPITALE LIRE 600.000.000 - VERSATE LIRE 180.000.000

TRIESTE - Via Fabio Filzi n. 10
Tel. n. 38-101, 38-045
Telegrammi: BANKRED

BCKB

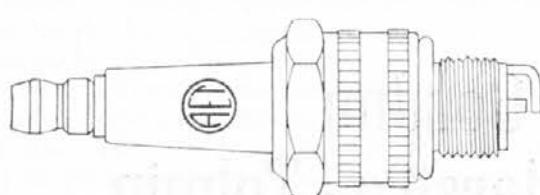
TRŽAŠKA KREDITNA BANCA

D. D.

GLAVNICA LIR 600.000.000 - VPLACANIH LIR 180.000.000

TRST - Ulica Fabio Filzi št. 10
Tel. st. 38-101, 38-045
Brzjavni naslov: BANKRED

AVTOELEKTRO

TOLMIN

IZDELUJEMO: VŽIGALNE SVEČKE
OGREVALNE SVEČKE
PREDUPORI
KONTROLNI GRELCI
TERMOSTATI
TEHNIČNA KERAMIKA
SINTER KORUND

Tovarna igel

TIK

KOBARID

IZDELUJE VSEH VRST ROCNIH IGEL IN IGEL ZA ŠIVALNE STROJE
IGLE ZA OBRT IN TEKSTILNO INDUSTRIJO
INJEKCIJSKE IGLE IN DRUGO KOVINSKO GALATNERIJO

„Da Oskar”

DOLENJI BARNAS
VERNASSO

TRGOVSKO
PODGETJE

Tolminka
TOLMIN

s poslovnimi enotami:

»BISTRA« - MOST NA SOČI
»JADRANKA« - TOLMIN
»NADIZA« - KOBARID
»TURIST« - BOVEC

FALEGNAMEERIE

Enrico Visentini

TELEFONO 81283

TRICESIMO
VIA XI FEBBRAIO, 23

Elektro - Gorica

E NOTA TOLMIN

si prizadeva, da je vse električno omrežje na področju enote brezhibno.

ENOTA TOLMIN nudi vse uslužnostne storitve. Servis opravlja vsa dela strokovno, po zadovoljivi cenji in v popolno zadovoljstvo naročnikov.

TOVARNA
VOLNENIH IZDELKOV

„BAČA“
PODBRDO

IZDELUJE ČESANE VOLNENE TKANINE
»RANGARN« ZA ŽENSKE IN MOSKE OBLEKE

POSOČJE

GRADBENO PODGETJE

BRUNOV DREVORED ST. 11
TELEFON: TOLMIN ST.28

OSTERIJA

„PAR BERUOLIČU“

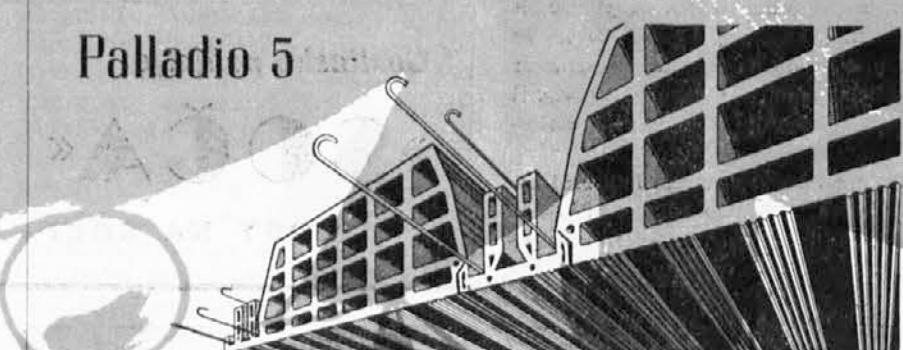
TIPANA

HOTEL **KRN**
TOLMIN

FORNACI BERICHE

Palladio 5

**SOLAI IN
LATERIZIO
VICENZA**

Rapresentante:
Rag. M. MIROLO - UDINE - VIALE TRIESTE, 90
TELEF. 57947

„PAR RAFAELU“

GOSTILNA IN BUTIGA

UTANA

Gostinsko Podjetje Bovec

Z OBRATI V BOVCU, TRENTI,
SOČI in LOGU POD MANGROM

HOTEL »PLANINSKI OREL« V TRENTI